

LA GUERRA CIVIL A MATARÓ (1936-1939)

TREBALL DE RECERCA

RAÚL ALARCÓN CABALLERO

2N BATXILLERAT SOCIAL

IES MIQUEL BIADA, MATARÓ

CURS 2021/22

TUTOR: **ARNAU LÓPEZ**

ÍNDEX

• Introducció	5
• Metodologia	5
• Hipòtesi	5
1. Context històric: La Segona República a Mataró (1931-1936)	6
1.1 Les eleccions municipals a Mataró (1931).....	6
1.2 La proclamació de la República a Mataró (1931).....	7
1.3 Mataró republicana (1931-1936).....	8
2. L'esclat de la Guerra Civil a Mataró (1936)	11
2.1 Primers dies de l'esclat de la Guerra en Mataró 18-22 de juliol (1936).....	11
3. Mataró durant la Guerra Civil (1936-1939)	15
3.1 Mataró després dels Fets de Juliol (1936).....	15
3.2 Mataró en temps de guerra (1937-1938).....	19
3.3 Els últims dies de Mataró republicana (1939).....	34
3.4 Mataró durant la Guerra Civil (1936-1939) Estudi d'un cas: Les defuncions.....	36
4. Fi de la Guerra a Mataró (1939)	41
4.1 Els esdeveniments de la nit del 26 al 27 de gener (1939).....	41
4.2 Les hores de transició i l'entrada dels italians	43
4.3 Mataró després de la victòria dels nacionals	45

5. Conclusions.....	46
6. Bibliografia.....	49
7. Agraïments.....	50

RESUM

Aquest treball es centra en l'estudi de la Guerra Civil Espanyola (1936-1939) a Mataró, la capital del Maresme. Mataró durant la Segona República (1931-1936), va estar governada per l'esquerra, excepte en el període després dels fets d'octubre fins a les eleccions de 1936, que va governar la dreta. Els fets de juliol es viuen amb por, però Mataró rebutja el feixisme i es consolida el govern d'esquerres i duen a terme una sèrie de mesures per resistir a les forces nacionals. Els sindicats com la CNT i la FAI seran protagonistes d'algunes insurreccions socials en contra del clergat i dels edificis religiosos mataronins. La ciutat cau cap a finals de Gener, les tropes italianes entren a la ciutat i suposa el fi de la Mataró republicana i el principi de la Mataró feixista.

- **PARAULES CLAU:** Mataró, Ajuntament, Josep Abril, Salvador Cruixent, Ramon Molist, Front Únic d'Esquerres, CNT, FAI, forces republicanes, forces franquistes, església.

RESUMEN

Este trabajo se centra en el estudio de la Guerra Civil Española (1936-1939) en Mataró, la capital del Maresme. Mataró durante la Segunda República (1931-1936), estuvo gobernada por la izquierda, excepto en el periodo después de los hechos de octubre hasta las elecciones de 1936, que gobernó la derecha. Los hechos de julio se viven con miedo, pero Mataró rechaza el fascismo y se consolida el gobierno de izquierdas y llevan a cabo una serie de medidas para resistir en las fuerzas nacionales. Los sindicatos como la CNT y la FAI serán protagonistas de algunas insurrecciones sociales en contra del clero y de los edificios religiosos. La ciudad cae hacia finales de Enero, las tropas italianas entran en la ciudad y supone el fin de la Mataró republicana y el principio de la Mataró fascista.

- **PALABRAS CLAVE:** Mataró, Ajuntament, Josep Abril, Salvador Cruixent, Ramon Molist, Front Únic d'Esquerres, CNT, FAI, forces republicanes, forces franquistes, església.

ABSTRACT

This work focuses on the study of the Spanish Civil War (1936-1939) in Mataró, the capital of the Maresme. Mataró during the Second Republic (1931-1936), was ruled by the left, except in the period after the October event until the 1936 election. The facts of July are living in fear, but Mataró rejects fascism and consolidates the left-wing government and undertakes a series of measures to resist national forces. Trade unions such as the CNT and the FAI will be the protagonists of some social insurrections against the clergy and the Skillonine religious buildings. The city falls towards the end of January, Italian troops enter the city and marks the end of the Republican Mataró and the beginning of the Fascist Mataró.

- **KEY WORDS:** Mataró, Ajuntament, Josep Abril, Salvador Cruixent, Ramon Molist, Front Únic d'Esquerres, CNT, FAI, forces republicanes, forces franquistes, església.

INTRODUCCIÓ

Em centro a la Guerra Civil a Mataró perquè com a mataroní apassionat a la història contemporània, em sembla que és necessari saber la història de la meua ciutat. L'objectiu d'aquest treball és enriquirme dels fets històrics que van ocórrer a Mataró durant la Segona República (1931-1936) i sobretot em centraré en el període de la Guerra Civil (1936-1939).

He de reconèixer que vaig estar a punt de no fer treballar aquest tema, perquè creia que no hi havia res fet, però m'equivocava, hi ha molta documentació que explica amb detalls el que va passar.

METODOLOGIA

La metodologia que he fet servir per elaborar aquest treball de recerca és la consulta documents històrics per internet, llegir llibres com "La Guerra Civil a Mataró", "Art i Guerra" i Civitas Fracta-II. A més d'anar als arxius municipal i el de Santa Maria que m'ha servit per extreure fonts i documents històrics que verifiquen el relat dels llibres, no tan sols de la Guerra Civil, sinó també de la Segona República a Mataró. Per últim per realitzar el petit estudi de les defuncions he hagut d'anar al registre civil encara que no m'hagin donat en els anys que m'hauria agradat.

HIPÒTESI

He estat donant-li voltes a quina hipòtesi podria fer servir per fer la recerca i per poder-la verificar o desmentir.

- a) "L'etapa més dura de la guerra per a la ciutat va ser l'any 1938"

1. CONTEXT HISTÒRIC: LA SEGONA REPÚBLICA A MATARÓ **(1931-1936)**

L'època de la dictadura de Primo de Rivera arrossegava un dèficit creixent en les finances, cada dia amb menys partidaris fins que finalment fou pressionat i ja sense el recolzament del rei Alfons XIII va dimitir. El consell de Ministres, pressionat per aquestes circumstàncies decideix convocar eleccions municipals (abril, 1931) i es convertiren en realitat en un plebiscit entre la república i la monarquia.

1.1 ELECCIONS MUNICIPALS 1931 A MATARÓ

A nivell de tota Espanya, les eleccions del 12 d'abril de 1931 van donar un triomf sobretot a les grans ciutats, a les forces republicanes agrupades en el "Pacte de Sant Sebastià", derrotant a les zones en què seguien imperant les forces conservadores.

Mataró, cansada de la ineficàcia i de la corrupció dels sectors monàrquics, va posar les seves esperances en la República i va votar el canvi, la jornada electoral va ser especialment tranquil·la a la ciutat. Els resultats foren els següents, tenint en compte una alta participació, un 75,22 % de la població de Mataró¹:

- Guanyà la coalició d'esquerres per 66,96 % dels vots, o sigui, 11.855 enfront de 5.749 de les dretes, o el 32,47 %.

(Si als vots de les esquerres, hi sumem els 51 vots del candidat comunista, tenim 11.906 vots i el 67,25 %).

Dels 26 llocs que s'havien de cobrir a l'Ajuntament de Mataró, 17 corresponien a la candidatura republicano-socialista (ERC, ACR, PSC) i els 9 restants, de la candidatura administrativa (sectors de dretes i monàrquics).

La victòria d'aquesta coalició, en bona part, fou possible pel recolzament tàctic de la CNT (Confederación Nacional del Trabajo): implícitament va permetre als seus afiliats de votar massivament les candidatures rupturistes (republicanes).

¹ MANTÉ, Marta: *La problemàtica de la Segunda República a través del estudio de una situación concreta: El Mataró de los años treinta*, Editorial Rafael Dalmau, Barcelona, 1975, p.34-35.

1.2 LA PROCLAMACIÓ DE LA REPÚBLICA 14 D'ABRIL DE 1931

Ja coneguda la victòria republicana, el rei Alfons XIII va abandonar el país i es va fer càrrec del poder un Govern provisional encapçalat per Niceto Alcalá Zamora. El 14 d'abril serà llavors, el dia de la proclamació de la República, entre el fervor, l'entusiasme i les manifestacions en massa.

Catalunya va avançar a aquesta proclamació oficial i després d'haver conegut el resultat electoral, ERC (Esquerra Republicana de Catalunya) va prendre la iniciativa anant a l'Ajuntament de Barcelona proclamant la República Catalana com a Estat integrant de l'Estat Espanyol (República Federal)².

Pel que fa a Mataró, el 13 d'abril una gran massa de gent es va dirigir a l'Ajuntament acompanyant els regidors electes de la candidatura republicano-socialista. (S'havia comunicat als regidors electes de la candidatura administrativa que no es presentessin a l'Ajuntament per evitar disturbis).

Una vegada a la casa de la vila, van ser rebuts per l'alcalde anterior, qui va realitzar el traspàs de poders³. Quan li exigeixen el traspàs de poders contestà: "*Tota la vida havia estat demòcrata i amb gust faré aquest traspàs, ja que aquesta és la voluntat del poble*". Els regidors republicans i socialistes van prendre possessió del seu càrrec i després de proclamar la República Catalana es van constituir en Comitè Revolucionari; al mateix temps va ser hissada la bandera republicana i la catalana i va ser llençat el bust del rei Alfons XIII des del balcó de l'Ajuntament, sent rebut tot allò amb forts aplaudiments dels mataronins i mataronines que es concentraven en la riera⁴.

En aquest clima d'eufòria el Comitè Revolucionari de Mataró intervingué en les comunicacions postals, telefòniques i telegràfiques; a més, organitza destacaments que van a proclamar la república en localitats indecises.⁵

(llançament del bust del rei Alfons XIII)

² MANTÉ, Marta: *La problemàtica de la Segunda República a través del estudio de una situación concreta: El Mataró de los años treinta*, Editorial Rafael Dalmau, Barcelona, 1975, p.39.

³ *Diari de Mataró 14 d'abril 1931*.

⁴ MANTÉ, Marta: *La problemàtica de la Segunda República a través del estudio de una situación concreta: El Mataró de los años treinta*, Editorial Rafael Dalmau, Barcelona, 1975, p.42.

⁵ MANTÉ, Marta: *La problemàtica de la Segunda República a través del estudio de una situación concreta: El Mataró de los años treinta*, Editorial Rafael Dalmau, Barcelona, 1975, p.45.

L'endemà al matí, dilluns dia 14, va arribar la notícia que la república havia guanyat a tota Espanya. Els treballadors van sortir de les fàbriques i des del balcó de l'Ajuntament es van interpretar l'Himne de Riego, la Marsellesa i els Segadors. També arribà a la casa de la vila una Comissió del Regiment d'artilleria de Guarnició per saludar els nous regidors i per manifestar l'adhesió de l'exèrcit a la República, van armar a ciutadans «*Por si convenia armar a una milicia revolucionaria*»⁶, però pràcticament es van retornar al dia següent. Finalment a les 11.30 del 14 d'abril es va constituir l'Ajuntament de Mataró, Josep Abril i Argemí (ERC) va ser escollit alcalde de Mataró preguntant al poble - segons el Diari de Mataró- "de donar mostres de seny i capacitat per a sostenir la República"⁷.

1.3 MATARÓ REPUBLICANA (1931-1936)

Les primeres mesures que va adoptar l'Ajuntament puc dir que es tracten de decisions de caràcter simbòlic, com la no assistència del Consistori a cap acte religiós, la retirada de qualsevol símbol religiós i monàrquic (tant en l'Ajuntament com a la via pública), canviar el nom de "Les Festes de Les Santes" pel de "Festa Major"... Van ser rebudes molt bé en alguns sectors, però d'altres es van alçar en airades protestes.

Els dos problemes que va afrontar el govern de la ciutat van ser l'atur i les obres públiques. Les primeres mesures de l'Ajuntament per baixar l'atur van ser un fracàs, però hi va haver una proposta impulsada pels sindicats, que pretenia que l'Ajuntament demanés un préstec a la Caixa de Pensions de Barcelona per finançar les obres públiques com la creació d'un mercat cobert, un cementiri laic... I així també generar llocs de treball, amb l'oposició d'Acció Catalana, que veia un endeutament i una pujada d'impostos per part del Consistori. Finalment les discussions entre els partits polítics es van acabar en saber que La Caixa de Pensions de Barcelona no acceptaria el préstec⁸.

⁶ *Setmanari Pensament* Marià 17 d'abril 1931.

⁷ *Diari de Mataró* 14 i 15 d'abril 1931.

⁸ MANTÉ, Marta: *La problemática de la Segunda República a través del estudio de una situación concreta: El Mataró de los años treinta*, Editorial Rafael Dalmau, Barcelona, 1975, p. 57-60.

També es van donar problemes en la realització dels pressupostos de 1933 per discrepàncies entre els partits de govern. El resultat de les eleccions municipals de 1934 va ser la proclamació com a regidors dels 16 integrants del "Front Únic d'Esquerres" (ERC, socialistes i obrers independents i sense Acció Catalana) i 8 integrants de la "Defensa Ciutadana"(integrada per membres de la Lliga)⁹. El "Front Únic d'Esquerres" va aprofitar la majoria per enllestir un nou alcalde, el senyor Salvador Cruixent. En aquesta nova etapa del Consistori, l'atur i la realització d'obres públiques seguien sent els problemes centrals; pel que fa a la voluntat de la majoria del "Front Únic d'Esquerres", van a pujar els impostos per poder dur obres públiques i sufragar l'atur.

El 4 d'octubre es va iniciar una vaga general que va durar uns dies (perquè era coneguda la possibilitat que membres de la CEDA accedissin al Govern de la República després de les eleccions generals guanyés la dreta) i va paralitzar tota la ciutat. En el Consistori es reuneixen diferents grups i sindicats i que sembla -segons el Diari de Mataró 4 d'octubre de 1931- es van repartir armes i munició. Al dia següent un grup de la FAI va prendre foc a la Basílica de Santa Maria, cosa que provocà la detenció de diferents membres de la FAI. A la tarda, l'alcalde reunit amb tots el grups parlamentaris i sindicats es fa corre la veu que el President de la Generalitat va proclamar l'Estat Català i el Govern de la República li proclama la Guerra.

Llavors es formen dos grups de defensa a Mataró: un en el Consistori i l'altre en el Centre de la República Federal. Finalment l'exèrcit republicà espanyol va dissoldre els grups de defensa i els regidors socialistes i d'ERC van ser destituïts, a més de la formació d'una Comissió Gestora amb la resta de regidors que va regir la ciutat fins a les eleccions de 1936. Aquests successos són coneguts com "Els Fets d'Octubre"¹⁰.

Després dels "Fets d'Octubre" fins al 1936 el pes del Consistori requeia sobre la dreta, l'Aliança Lliga-Radicals-CEDA-Tradicionalistes sense oposició en l'Ajuntament. Aquesta etapa va ser submergida en discrepàncies internes; van ser tals que inclús van provocar la dimissió dels membres de la CEDA. En 1935 la presa de decisions requeia sobre la Lliga i en veure el gran dèficit que tenia la Casa de la Vila van elaborar uns pressupostos austers¹¹.

⁹ *Arxiu Històric Municipal: Les eleccions a Mataró durant la Generalitat Republicana, 1931-1936, p231-242.*

¹⁰ *MANTÉ, Marta: La problemática de la Segunda República a través del estudio de una situación concreta: El Mataró de los años treinta, Editorial Rafael Dalmau, Barcelona, 1975, p. 80.*

¹¹ *MANTÉ, Marta: La problemática de la Segunda República a través del estudio de una situación concreta: El Mataró de los años treinta, Editorial Rafael Dalmau, Barcelona, 1975, p. 57-60.*

Durant el període dretà de Mataró alguns sectors van valorar positivament les seves decisions al·legant que hi havia ordre públic i no hi havia cap vaga important a la ciutat, però la prohibició dels grups republicans d'esquerres i sindicats va incidir fortament als treballadors i altres sectors de la població. Aquestes prohibicions van ser importants factors per a la derrota electoral de la dreta en les eleccions de 1936.

A Mataró les eleccions legislatives del 16 de febrer de 1936 es van celebrar amb tranquil·litat, acudint un 78,41 % dels mataronins i amb un 57,97 % "El Front Únic d'Esquerres" va ser la guanyadora en la jornada electoral a Mataró¹². Coneguts els resultats, els regidors destituïts pels Fets d'Octubre tornen a l'Ajuntament per prendre possessió de nou del seu càrrec, a més de la llibertat dels presos polítics que havien sigut empresonats a l'Octubre (a la resta d'Espanya també). Una vegada lliures i en el seu càrrec polític, l'eufòria dels ciutadans va ser immensa.

Una vegada restablert l'Ajuntament es va revocar el pressupost auster elaborat per la Comissió Gestora que reflecteix tan sols «els interessos de quatre industrials i de mitja dotzena de propietaris»¹³ i es va tornar amb els pressupostos de 1934; i també va tornar el programa de realització d'obres públiques per baixar la taxa d'atur aconseguint la construcció del nou mercat per a la ciutat. Finalment "La Caja de Ahorros" va cedir un préstec de 850.000 pessetes per a edificacions escolars, a més de l'aprovació dels Pressupostos Extraordinaris on pujaven els impostos per millorar la ciutat.

¹² *Arxiu Històric Municipal: Les eleccions a Mataró durant la Generalitat Republicana, 1931-1936, p231-242.*

¹³ *Diari de Mataró 7 de Març 1936.*

2. L'ESCLAT DE LA GUERRA CIVIL A MATARÓ, JULIOL DEL 1936.

A Mataró, la revista "Combat" des de l'abril de 1936 publicava articles del perill del feixisme a Espanya, Catalunya i Mataró. També la CNT-FAI feia mitings denunciant la preparació d'un moviment militar feixista i incitava els obrers a preparar-se no tan sols a la ciutat, sinó també a la resta d'Espanya¹⁴. Efectivament, tal i com els partits i organitzacions d'esquerra advertien, el dia 17 de juliol s'iniciava el Cop d'Estat al Marroc i al dia següent a Navarra.

2.1 PRIMERS DIES DE L'ESCLAT DE LA GUERRA A MATARÓ 18-22 DE JULIOL

Dissabte 18 de juliol

A mig mati la ràdio va donar la notícia del "pronunciamiento" militar al Marroc. A la Ciutat es va treballar amb normalitat, però l'ambient era de calma tensa, que es traduí en preocupació. La CNT-FAI es mobilitzà a Mataró i Joan Peiró (secretari general de la CNT), amb altres dirigents republicans, va anar a l'Ajuntament per preparar la defensa d'un possible atac dels militars. Però no s'esperava un atac dels militars de la caserna de Mataró, perquè es van reunir amb l'alcalde, representants polítics i sindicals i van manifestar la fidelitat a la República; però era un pla estratègic elaborat pels propis militars, que tenien previst a la matinada següent assaltar el Consistori.¹⁵

A la nit la policia de la Generalitat va practicar diversos registres a Mataró, concretament al local dels carlins i als domicilis de tradicionalistes i a membres de la Lliga. Algunes persones són detingudes però als tres mesos van ser absoltes, com el senyor Joan Brufau, primer alcalde franquista de Mataró.

Diumenge 19 de Juliol

El Regiment d'Artilleria Lleugera núm.8 va ocupar la Rambla, la Riera i el Consistori i van incautar les Centrals de Telèfons i Telègrafs i les seus d'alguns partit polítics, a més de col·locar bateries en llocs estratègics. Les autoritats mataronines i l'alcalde Salvador Cruixent van abandonar l'Ajuntament sense resistència, després de fer constar la seva oposició i el caràcter il·legal del fet. Tot seguit el comandant Álvarez Buhilla va proclamar l'Estat de Guerra, llegint l'ordre del General Goded.

¹⁴ COLOMER, Margarida: *La guerra civil a Mataró, 1936-1939, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006, p.51-52.*

¹⁵ COLOMER, Margarida: *La guerra civil a Mataró, 1936-1939, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006, p. 56-57.*

Durant el dia es van coneixent notícies del "pronunciamiento", de l'aixecament a Barcelona i del seu progressiu fracàs (gràcies a l'acció popular encapçalada per els partits d'Esquerres). A la tarda una part molt important de la població va increpar la tropa, intentant desmoralitzar-la, a més de cridar contra els oficials que la comanden. Segons Josep Peiró, testimoni de l'època:

«Era evidente que habían salido engañados del cuartel (els soldats) y que se estaban dando cuenta de ello. Frente a un pueblo que con tanta convicción lanzaba gritos de "viva la República"... los oficiales les habían asegurado que la República estaba en peligro y que el ejército salía a defenderla.»¹⁶

Coneguda per la ràdio la rendició del general Goded a Barcelona, l'alcalde Salvador Cruxent, a les 8 del vespre, va retornar a l'Ajuntament i exigeix la retirada dels soldats i la rendició dels seus caps i oficials. Considerant fracassada la sublevació, la tropa retorna al quarter, sense haver fet ús de les armes.

La satisfacció de les masses d'esquerres i republicanes va ser tanta que inclús es van manifestar grups de gent que se situen davant l'Ajuntament, a la Riera i a la Rambla. Aquests grups van demanar que es faci justícia amb els militars i els seus "col·laboradors". (Aquests seran jutjats més endavant pel Tribunal Popular).¹⁷

L'alcalde Cruxent va sortir al balcó i s'adreçà als grups reunits demanant serenitat i legalitat, després, coneixent que a Arenys de Mar, amb motiu dels fets, hi havia concentrada una força de carrabiners (eren policies encarregats de vigilar les costes i fronteres), per telèfon els va demanar que vinguin a Mataró per a fer-se càrrec del quarter i també de la defensa de l'Ajuntament. Els carrabiners van arribar a Mataró a la una de la matinada a la plaça de Santa Anna i van ser ovacionats per la gent i ocuparen el quarter. El coronel Julio Dufóo, els caps i oficials del Regiment van ser arrestats.

Al carrer van començar a córrer veus de la intenció d'assaltar la Basílica de Santa Maria, perquè l'Església i la dreta van ser considerades culpables i "col·laboradores" de l'aixecament militar contra la República pel vincle dels partits i organitzacions conservadores amb l'Església pel vincle dels partits i organitzacions conservadores amb l'Església. La nit del diumenge al dilluns va haver-hi dos intents d'incendi no reeixits a Santa Maria i a Sant Josep.

¹⁶ Josep Peiró, *op. cit.*, p.195.

¹⁷ COLOMER, Margarida: *La guerra civil a Mataró, 1936-1939, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006, p. 58-59.*

Dilluns 20 de juliol

Des de la matinada persones armades pertanyents a organitzacions obreres van ser al carrer i van prendre el poder. Les armes, en gran part, eren de la caserna. Els primers trets van ser davant de Sant Josep durant l'intent d'incendi no consumat. Al consistori les organitzacions obreres i d'esquerra van constituir el "Comitè de Salut Pública" o "Comitè Local Antifeixista".¹⁸

Paral·lelament es va mantenir l'existència formal de l'antic Ajuntament, que en realitat va tenir només funcions administratives. El poder real queda, però, en mans de la CNT-FAI. El comitè de Salut Pública va organitzar el servei de Milícies Ciutadanes, amb armes procedents de la caserna d'Artilleria, que es fan càrrec de la caserna i de l'ordre públic. Al carrer, fracassats els primers intents d'incendi de Santa Maria i de Sant Josep, a quarts de cinc del matí va ser saquejat i incendiat el convent de les Caputxines. Després és també incendiat el convent de les Tereses (on actualment es troba la Plaça de les Tereses).

(convent de les Tereses incendiat¹⁹)

Durant tot el dia van arribar a Mataró revolucionaris de fora, principalment de Badalona i de Sant Adrià, que van col·laborar en l'incendi dels convents. Un altre tiroteig es va produir a la plaça de Santa Anna, on va ser assaltat l'edifici dels Escolapis i devastada l'església. Igual destí rep l'església de Sant Josep. La vida ciutadana va ser trasbalsada totalment. Les fàbriques i els comerços van ser tancats. L'ambient del moment es podia definir-se en dues paraules: eufòria i por. Eufòria al carrer i als grups revolucionaris.

Dimarts 21 de juliol

Per ràdio, el Govern de la Generalitat es va donar ordre de lliurar les claus de les esglésies als Ajuntaments, per evitar la destrucció. El rector de Santa Maria, amagat, fa lliurar les claus de la basílica a les autoritats. El lliurament es fa al grup armat que guardava la porta de la basílica. A la tarda, amb les portes obertes, grups de gent diversa van entrar a l'església i es va produir la primera devastació i les primeres destruccions. Paral·lelament un grup de mataronins va intentar salvar el patrimoni cultural de Santa Maria.²⁰

Al matí retornen a Mataró les forces de la Guàrdia Civil local que havien participat en els fets del 19 de juliol a Barcelona. Van ser rebudes amb grans ovacions i van desfilar fins a l'Ajuntament.

¹⁸ *Diari de Mataró 20 de Juliol, 1936.*

¹⁹ *Font: Arxiu Municipal.*

²⁰ *Fulls del Museu Arxiu Santa Maria: Crònica dels fets de juliol de 1936, a Mataró. P.7.*

Dimecres 22 de juliol

Va sortir per última vegada el Diari de Mataró, intervintut pel Comitè i redactat per periodistes de filiació addicta a les noves institucions revolucionàries. A la primera plana dos editorials resumeixen el moment. El primer amb el títol "VISCA LA REPÚBLICA!!"²¹, indicava que les forces lleials al règim i a la legalitat, ajudades pels militants de totes les organitzacions obreres i polítiques del Front Popular, havien d'aixafar la sublevació militar. El segon, títol "Traïdors!", va ser una proclama contra els traïdors i contra el feixisme. El 23 de juliol es va constituir el Diari Llibertat, que substitueix al Diari de Mataró.

DIARI DE MATARÓ

VISCA LA REPÚBLICA!!

La sublevació militar de les guarnicions, contra la República, a tota la Península, adherides en un moviment de caràcter netament feixista-monàrquic, provoca una illa terrible a gairebé totes les poblacions.

Les forces lleials al règim i a la legalitat, ajudades dels militants de totes les organitzacions obreres i polítiques del Front Popular, aixafen els traïdors, amb un coratge i una decisió exemplar.

Ara més que mai: **VISCA LA REPÚBLICA!
VISCA CATALUNYA!
VISCA LA LLIBERTAT!**

TRAÏDORS!

Ha seguit fins ara la tradició del militarisme repressiu. Palsos i líders del pronunciament, que amb tant d'èxit havien explotat en el país passat, les armades, disposites de la força de la mar, han anat a rebre l'assalt d'insurrecció, en tots diversos cantons, a la vegeada d'insurrecció, en tots diversos cantons, a la vegeada d'insurrecció, en tots diversos cantons, a la vegeada d'insurrecció...

TRAÏDORS!

Com a traïdors, amb un coratge i una decisió exemplar, aixafen els traïdors, amb un coratge i una decisió exemplar.

Reproducció del primer full del Diari de Mataró, data dimecres 22 de juliol de 1936.

LLIBERTAT

ÒRGAN DEL "COMITÈ LOCAL DE SALUT PÚBLICA"

Any 1936 Mataró, 23 de juliol Núm. 1

RENAIXEMENT

La situació a Mataró

Informació general

Bercelona

El patrimoni artístic

Important

Assaigut fill d'art en substitució del

DIARI DE MATARÓ

ÒRGAN DEL COMITÈ LOCAL DE SALUT PÚBLICA

5 cèntims

Reproducció del primer full del diari Llibertat, data dijous 23 de juliol de 1936.

(Portada del Diari de Mataró i el Diari Llibertat)²²

²¹ Diari de Mataró 22 de Juliol, 1936.

²² Font: fulls del Museu Arxiu Santa Maria: Crònica dels fets de juliol de 1936, a Mataró. P.7.

3. MATARÓ DURANT LA GUERRA (1936-1939).

3.1 MATARÓ DESPRÉS DELS FETS DE JULIOL (1936)

En aquest context posterior a l'intent fracassat de cop d'Estat es van prendre algunes mesures noves d'ordre públic. A la Casa de la Vila es van habilitar oficines que donaven permisos de tota mena, indispensables per circular i l'Ajuntament va fixar els preus dels articles de primera necessitat. També van confiscar col·legis religiosos com el Cor de Maria per part de la CNT i les forces marxistes, mentrestant altres grups ocupaven i destruïen varis edificis religiosos de la ciutat, entre d'altres coses diversos objectes extrets d'edificis religiosos foren cremats en una foguera a la platja²³. Per intentar salvar el patrimoni cultural de la ciutat afectats per actes revolucionaris es va constituir el Comitè Local del Patrimoni, nomenat per l'alcalde Salvador Cruent.

El fracàs del cop va portar a l'inici de la Guerra Civil. Es van començar a establir fronts de guerra entre les zones on havia triomfat el cop i on es mantenia la legalitat de la República. Així, seguint ordres de diversos comandants de l'exèrcit republicà, va sortir l'expedició mataronina cap al front de Saragossa amb 250 milicians locals i més tard van anar 100 milicians mataronins més. En l'Ajuntament van acordar (els partits d'esquerres) cessar tots els consellers municipals aliens als partits que formen el Front Popular, un altre punt important va ser la confiscació d'edificis religiosos (ara per part de l'Ajuntament) que tindran diversos usos i destinacions que canviaran en funció al pas del temps.

El comitè antifeixista va organitzar les milícies mataronines per tal de vigilar les entrades de la ciutat i de la caserna amb 160 homes, a més tots els regidors o gestors després dels "Fets d'Octubre" (1934) van ser detinguts. El comerç es va normalitzar i les empreses van ser col·lectivitzades. D'altra banda es va dur a terme la destrucció sistemàtica dels retaules i de tot el que conté la Basílica de Santa Maria, malgrat les actuacions del Comitè Local del Patrimoni que va aconseguir salvar algun retaule. Cal destacar que un grup de milicians van demanar l'afusellament de l'ex-rector de la Basílica i l'exigència es va complir. La columna Malatesta composta per mataronins i companys del Maresme van marxar des de Mataró cap a Barcelona amb grans ovacions i al so de "La Internacional". Van marxar més columnes mataronines a diferents fronts més, com la columna Jaume Graells que va marxar al front de Madrid.

²³ *Diari llibertat 24 de juliol 1936.*

Uns dies després el Comitè Antifeixista, Departament d'ordre Públic, va publicar el següent, dirigint-se als ciutadans de la ciutat:

*"S'ordena a tots els ciutadans de Mataró que en el termini de vint-i-quatre hores llen- cin al carrer tots els objectes religiosos que tinguin a casa seva. Passat aquest temps es procedirà a fer els registres convenients, i les penyores seran en conseqüència, rigoroses."*²⁴

Durant aquella nit i tot l'endemà imatges, llibres, estampes foren cremats als carrers i la repressió anticlerical es va fer més forta fins i tot van aparèixer més sacerdots assassinats.

Van començar els judicis dels militars protagonistes dels fets del 19 de juliol a Mataró (van ocupar la riera i l'Ajuntament). Els tribunals dependents de les autoritats judicials es van complementar amb la constitució de tribunals populars, en aquests havien representades totes les forces polítiques i sindicals del Front Popular. Va ser una decisió política per fer front comú antifeixista i, a la vegada, tallar de soca-rel les activitats descontrolades d'alguns membres de la CNT i de la FAI, que durant els primers dies de revolta es van prendre la justícia pel seu compte, es va intentar de tornar la situació sota control superant el caos que es va reunir després de la resposta popular contra el cop. Una vegada constituït el Tribunal Popular, aquest va dictar sentència condemnant a mort tots els encausats a excepció d'un, que és condemnat a cadena perpètua. Posteriorment el president de la Generalitat en aquell moment Lluís Companys va indultar a dos tinent: a Rodríguez Espinosa i Herruzo²⁵.

²⁴ Comitè antifeixista, Departament d'ordre públic 28 de juliol 1936.

²⁵ COLOMER, Margarida: *La guerra civil a Mataró, 1936-1939, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006, p. 61.*

Una vegada es va conèixer la sentència condemnatòria dels primers acusats del Regiment d'Artilleria de Mataró, el diari llibertat publica la petició d'indult. El text és el següent:

"Perdó! Indult!

*Han començat les sentències del Tribunal Popular pels fets de la sublevació militar de
Mataró del 19 de juliol.*

*Sense cap reserva mental pel que es refereixi a la tasca de justícia —implacable justícia del poble!— però
fidels a la convicció humana de proclamar la inutilitat de la pena de mort, —salvant els casos
absolutament necessaris— en aquests moments dolorosos, davant d'un vençut alcem la nostra veu en
demanda de PERDÓ! No pot mancar en aquesta hora greu a la nostra ciutat, tan rica d'actituds liberals
des de sempre, la veu de les consciències humanitàries si més no, per no deixar damunt de llars
mataronines el pesombre d'una sentència terrible que, per molts anys, hauria d'en negrir-les.*"²⁶

Aquest text va ser promogut per l'alcalde Salvador cruixent, Josep Abril, Joan Peiró entre d'altres que rebutjaven la pena de mort com a càstig pels sublevats. La petició d'indult no va ser pass acceptada per totes les forces polítiques i organitzacions sindicals per exemple el PSUC i el POUM que van publicar una nota de repulsa.

En la segona vista contra els militars sublevats de Mataró van ser condemnats a morts més coronels com Júlio Dafóo Borrego i d'altres varen ser condemnats a cadena perpètua i també a pagar la quantitat de cent mil pessetes. Finalment en la tercera i última vista contra els militars es varen condemnar a vuit tinentes a mort.²⁷

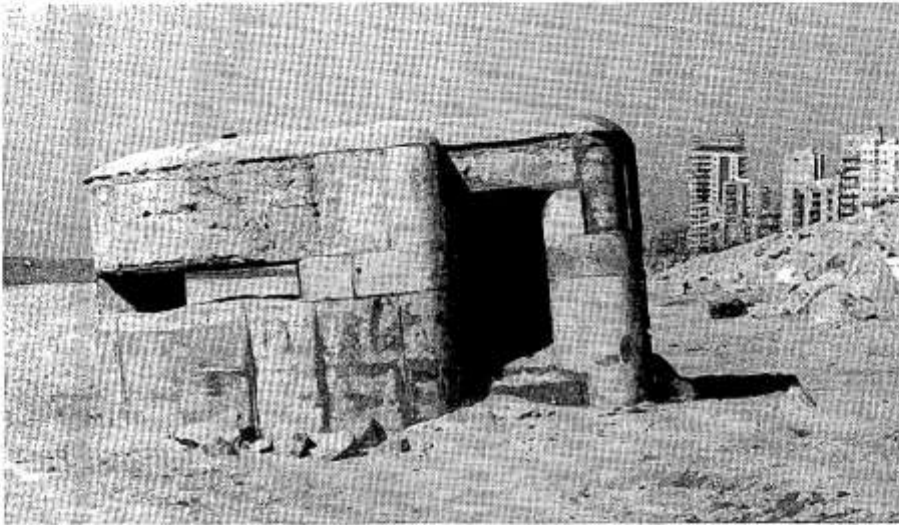
A partir de la petició d'indult d'alguns consellers i membres d'entitats polítiques contràries a l'indult va canviar l'organització del nou Ajuntament, en substitució de Joaquim Casas i Pascual Carniago, (van ser expedientats pel PSUC per la petició d'indult als militars de Mataró), es van incorporar a l'Ajuntament Francesc Anglas i Ramon Jubinyà i Bové.²⁸

²⁶ *Diari llibertat, diumenge 25 d'octubre 1936.*

²⁷ *COLOMER, Margarida: La guerra civil a Mataró, 1936-1939, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006, p. 64.*

²⁸ *COLOMER, Margarida: La guerra civil a Mataró, 1936-1939, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006, p. 66-67*

A la ciutat van començar els treballs de fortificació de la platja a càrrec dels treballadors del ram de la construcció. Es van construir els fortins que encara en part avui existeixen.

(Fortí existent a la platja de Sant Simó, Fotografia: Miquel Sala (MASM))

També es van iniciar els primers problemes de subministrament i primers abusos en la venda de queviures, per l'altre banda va arribar la notícia dels primers milicians morts al front d'Aragó. Són Josep Ballesta, de Premià, i Francesc Bosch, de Mataró, (van ser molt coneguts a les penyes esportives)²⁹.

El Nadal a Mataró durant els primers mesos de guerra van ser laborals per l'escassetat de productes. Així ho va esmentar la conselleria de Proveïments:

"Nota de la Conselleria de Proveïments.

Encara que els bàsics són assegurats es nota l'escassetat de productes." ³⁰

Finalment la Casa de la Vila va procedir a la creació de les targetes de racionament. La inscripció s'obrirà el dilluns dia 28 a "l'ex-església" (referint-se a la Basilica de Santa Maria). Finalment, Mataró va acabar l'any amb previsió d'atacs aeris, per això l'Ajuntament va demanar als mataronins que posessin tires de paper als aparadors i a les finestres .

²⁹ *Diari llibertat dia dijous 10 de novembre de 1936.*

³⁰ *Nota conselleria de proveïments divendres 25 de desembre 1936.*

3.2 MATARÓ EN TEMPS DE GUERRA (1937-1939)

Res més que començar l'any i l'Ajuntament va acordar el canvi dels noms dels carrers. els més destacats van ser els següents³¹:

Nom antic	Nom nou
Cristòfor i les Escaletes	URSS
Plaça Sant Salvador	Plaça Maragall
Sant Antoni	Biada
Sant Joan	Carles Marx

(El que es pot apreciar es un fort sentiment anticlerical, ja que van canviar tots els noms de sants que portaven places i carrers pels de personatges importants ja sigui de la ciutat o de nivell internacional, alguns noms del que van adoptar tenien una clara ideologia marxista i comunista).

Els efectes de la manca de productes es començà a notar amb el primer dia sense pa³², a més van deixar de circular els trens per manca de carbó. Per intentar unir als ciutadans, des de l'Ajuntament es van manifestar a favor de la unitat, del comandament únic i de la mobilització general. Des del balcó de l'Ajuntament van parlar milicians de la Columna Malatesta.

Paral·lelament l'alcalde Salvador Cruxent va deixar el seu càrrec perquè havia emmalaltit i va caure l'alcaldia sobre Ramon Molist (CNT), les seves primeres paraules com alcalde accidental van tenir un únic objectiu: lluitar per la victòria.³³

³¹ COLOMER, Margarida: *La guerra civil a Mataró, 1936-1939*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006, p. 157-158.

³² *Diari llibertat 19 de Gener 1937*

³³ *Diari llibertat 22 de febrer.*

La mancaça d'aliments era tan abundant que només hi havia pa per als menors de 10 anys. Per aquest fet, aquella mateixa tarda es van manifestar infants més grans de deu anys amb el lema "Menys comitès i més pa"³⁴. Els capdavanters, incloïts alguns líders del PSUC van ser rebuts a l'Ajuntament per l'alcalde Molist, però l'Ajuntament finalment va acabar censurant la manifestació.

A principis de març l'Ajuntament de Mataró va acordar posar en circulació paper-moneda d'una pesseta (valor 100.000 pessetes.) i de 0,50 pessetes. (valor 200.000 pessetes.). Aquesta circulació del paper-moneda de pessetes no es va dur a terme fins a mitjans de març.

(Paper-moneda d'una pesseta, Mataró 16 de Març 1937)

(Paper-moneda de cinquanta cèntims, Mataró 16 de Març 1937).

³⁴ *Diari llibertat, dimarts 23 de febrer 1937.*

Va continuar la crisi de subsistències i per aquest fet es va col·lectivitzar la indústria panificadora però les cues per al pa van continuar i cada vegada era més gent la que no tenia per menjar. A finals del mes de Maig es va reduir l'horari de subministrament de gas ciutat a la població. Matí de 7 a 8, migdia de 2/4 de 12 a 2/4 de 2 i vespre de 2/4 de 8 a 2/4 de 9.³⁵

El diumenge 4 d'abril de 1937 a les cinc de la matinada, la ciutat va patir el primer bombardeig, a la poca estona va sonar la sirena d'alarma un avió "feixista" va donar una volta per damunt de la ciutat i en marxar, va deixar anar una bomba, que va caure sobre una caseta prop de la riera de Sant Simó, que va quedar ensorrada³⁶. Al dia següent a les tres de la tarda va sonar la sirena d'alarma i van passar sobre la ciutat tres avions, però la ciutat no va patir cap bombardeig aquell dia.

Quan va arribar el Maig no hi va haver comunicació telefònica amb Barcelona. Es van viure moments de tensió i preocupació a la Ciutat. Amb l'intent de no fer caure la moral de la ciutadania el diari Llibertat va encapçalar l'edició amb el següent títol:

*"Antifeixistes! Camarades!! Què han de dir els combatents del front de la nostra reraguarda? Què han de pensar de nosaltres els antifeixistes de tot el món? SENY, SENY, SENY!!!"*³⁷

Una vegada que Barcelona torna a la normalitat al cap de 3 dies el diari Llibertat es va tornar a pronunciar-se de la següent manera:

*"Barcelona torna a la normalitat. Cal que no es repeteixi la vergonya d'aquests dies. Tot el món antifeixista s'ha sorprès davant de tanta insensatesa! Ara més que mai: UNITAT, UNITAT, UNITAT!"*³⁸

L'alcalde accidental, Ramon Molist va proposar destruir el retaule major de la basílica de Santa Maria que es conservava intacte sense les imatges. Aquesta acció no va prosperar (de moment) degut a la forta oposició de la Comissió de Monuments de la Generalitat de Catalunya. En aquell moment "l'ex-església" servia en com a magatzem i oficines de la conselleria de Proveïments.

³⁵ Diari llibertat 29 de març 1937.

³⁶ Diari llibertat 4 d'abril de 1937.

³⁷ Diari llibertat 4 de maig de 1937.

³⁸ Diari Llibertat 7 de maig de 1937.

Els espais de la nova capella del Sagrament i de l'antiga (avui capella de les Santes) es van fer servir com a magatzem de queviures. Els recintes dels antics altars laterals van ser ocupats pels despatxos de les targetes de racionament, un per cada districte. Finalment el desig de destruir el patrimoni que queda dins de la Basílica va fer que a finals de mes hagin destruït els vitralls i l'orgue vell.³⁹

Al juny es va organitzar un ple municipal per reorganitzar l'Ajuntament, en aquest ple va presentar la dimissió uns quants regidors i entre ells l'ex-alcalde Salvador Cruixent (que va deixar el seu càrrec de manera temporal per una malaltia). Ramon Molist de la CNT va ser escollit alcalde (per tant deixà de ser alcalde accidental), a més es va acordar la dissolució de la Conselleria de Defensa (d'acord amb el decret de la Generalitat que ho ordenava) i es va acordar la creació de la Conselleria de Serveis Públics. També es constituirà la Comissió d'Assumptes Generals, que va ser formada per l'alcalde i els regidors de foment i finances.

Ramon Molist acceptà el càrrec, però va expressar que ser alcalde en aquell moment era un sacrifici i que necessitava la col·laboració de tothom, ja que la revolució havia canviat totalment l'organització dels Ajuntaments i que, davant de la gran crisi econòmica de la institució, els treballadors han de subvenir les despeses públiques, ja que la situació financera de l'Ajuntament era greu i calia reduir despeses⁴⁰.

La mesura que va aplicar el nou alcalde va ser l'ordenació de la recollida de totes les armes llargues (fusells, mosquetons, rifles i similars) que estiguin en poder d'organitzacions i particulars que no estiguin sota la direcció del Ministeri de Guerra, a fi que puguin ser utilitzades per les forces de l'Exèrcit Popular.

³⁹*Diari llibertat 20 de maig de 1937.*

⁴⁰*Diari llibertat 2 de juny 1937.*

El dilluns 7 de juny a les sis de la tarda, una detonació en alta mar, i el vol de diversos avions feixistes, van fer donar el senyal d'alarma a la Ciutat. El vaixell, que es trobava davant de Mataró, va disparar contra els avions i sortosament les bombes que van llençar van caure dintre l'aigua. Paral·lelament cada vegada més productes estan sent racionats com van ser el sucre, el sabó, l'arròs i les mongetes. La Conselleria de Proveïments periòdicament, feia públics els dies de venda i les quantitats per persona i així progressivament, en funció, de l'escassetat, s'anirien racionant tots els productes bàsics, les patates, els ous, etc. Al dia següent va arribar la notícia de l'ofensiva republicana a l'Aragó on hi havia situada la major part de les milícies mataronines, es van oficialitzar les primeres llistes de baixes i es va conèixer la mort de Ferran Duch i Vila, de les Joventuts Llibertàries, voluntaris de la columna Malatesta.⁴¹

A finals de Juny el vaixell de guerra feixista anomenat Balears, ja entrada la nit, va disparar contra la costa del Maresme, a la ciutat varen sonar les sirenes d'alarma i es va fer foc contra el vaixell des de les bateries instal·lades als afores de la ciutat. Després d'això, el vaixell es va fer allunyar. També es va celebrar un Ple de l'Ajuntament de Mataró on es van aprovar el pressupostos, els quals van ascendir a la quantitat d'aproximadament tres milions i mig de pessetes (els anteriors eren de l'ordre d'un milió i mig). La diferència va ser justificada per les atencions de guerra.⁴²

Un altre vaixell feixista anomenat Canarias va ser atacat davant de Mataró per avions republicans, aproximadament a les onze del matí. El Canarias no va ser pas tocat, ni tampoc ho van ser els avions, l'acció va durar aproximadament mitja hora i, després, el vaixell s'endinsà mar enllà. Uns dies després, es publicà un comunicat de l'Alcaldia, en el qual es va prohibir de circular per la platja des de les 10 de la nit fins a l'alba. També va indicar que els banyistes durant el dia, havien de situar-se només en l'espai de platja comprès entre les rieres de Sant Simó i d'Argentona i no ocupar per cap motiu les trinxeres situades prop de la platja.⁴³

⁴¹ *Diari llibertat 17 de juny 1937.*

⁴² *COLOMER, Margarida: La guerra civil a Mataró, 1936-1939, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006, p. 216-217.*

⁴³ *Diari llibertat 5 de Juliol 1937.*

L'alcalde va fer una crida als nascuts (homes) a l'any 1911 per la seva incorporació a files, aquests el dia 9 havien de presentar-se a la Casa de la Ciutat per ser destinats a les diferents unitats de l'exèrcit. Els mataronins es van incorporar majoritàriament a l'exèrcit, però, per motius polítics o econòmics, o per consideracions religioses o ètiques, una part dels cridats es va amagar o van intentar passar clandestinament la frontera francesa per poder entrar per Irun a l'Espanya Nacional.

Dels incorporats, alguns també van aconseguir passar a l'altra banda, en la mateixa línia del front. Uns van formar en les unitats franquistes (es van canviar de bàndol) i s'ha de dir també que van ser a la zona Nacional una part molt important dels empresaris i industrials mataronins.

El dilluns 19 de juliol va fer un any dels fets de juliol i de guerra. El diari "Llibertat" va publicar el seu escrit per recordar i donar ànims per seguir lluitant contra el feixisme:

"NO PASSARAN ! PASSAREM ! Ara fa un any, la xurma militar feixista d'Espanya, en monstruós contuberni amb els terratinents, els magnats i els cardenals va disposar-se a estrangular el poble, alçant les armes de la traïció i de la ignominia. Un any de lluita terrible, en la qual el poble ibèric es bat victoriosament per la llibertat i per la independència contra les forces de la reacció i del feixisme internacional. Endavant soldats del poble, fins a la Victòria ! Per Catalunya ! Per la República ! Per la Llibertat!"⁴⁴

Uns dies després Mataró va tornar a ser bombardejada, sobre les vuit A del matí dos hidroavions bimotors van metrallar un tren a l'estació de Llavanes i llançaren bombes sobre la ciutat de Mataró. A Llavanes l'atac produí tres morts i diversos ferits. A Mataró les bombes van afectar afecten la fàbrica dels Laboratoris Unitex (a l'actual Avda. del Maresme, avui es troba la fàbrica JORSA) i les vies i un magatzem del ferrocarril. Va ser ferit un matrimoni mataroní de pagesos en una de les hortes properes. També el 27 de Juliol, de les Santes (patrones de Mataró), la ciutat va tornar a ser bombardejada. Aproximadament a dos quarts de vuit del matí un avió va deixar anar unes deu bombes sobre els carrers de la Mutualitat (Lepanto) i Gravina. Van quedar destruïdes més de 5 cases i 2 tallers, el bombardeig produí un mort i nombrosos ferits entre els habitants de les cases afectades.⁴⁵

⁴⁴ Diari llibertat 19 de juliol 1937.

⁴⁵ Diari llibertat 27 de juliol 1937.

En l'agost la situació va empitjorar davant la greu manca de queviures i les crítiques de la població cap al govern de la ciutat. L'alcalde Molist va ordenar la destrucció del retaule major de Santa Maria, els treballs van començar, a porta tancada, el dia 6 de setembre. El cap de Servei de Monuments Jeroni Martorell va venir a Mataró el 25 de setembre per reiterar la posició de la Generalitat davant la destrucció del patrimoni artístic català.⁴⁶

Un altre comunicat de l'Ajuntament ordenà als particulars que posseeixen bestiar havien de fer-ne declaració a la Conselleria de Proveïments. Paral·lelament es tornà a reduir el subministrament de gas. Només n'hi va haver dues hores al dia, de 7 a 8 del matí i de 2/4 d'1 a 2/4 de 2 del migdia.⁴⁷

Cap a finals de setembre es constituí el Centre d'Instrucció Militar núm. 42. Tots els joves compresos entre els 18 i els 20 anys s'havien d'inscriure a la Secretaria de l'Ajuntament per tal de rebre instrucció pre-militar. Totes les entitats, ja siguin polítiques, sindicals, culturals o recreatives, que per a celebrar qualsevol acte o reunió hauran de presentar sol·licitud d'autorització, amb cinc dies d'anticipació com a mínim així ho va ordenar la Casa de la Vila.

Va arribar l'octubre i amb ell un decret del Govern de la Generalitat que ordenà la reorganització dels Ajuntaments⁴⁸. La seva aplicació va obrir una nova crisi al Consistori mataroní, crisi que no es resoldrà fins al novembre, degut a que no hi va haver entesa per a la constitució del nou Consistori.

La mancança de queviures va provocar robatoris a les cases de pagesos. La policia municipal va practicar diverses detencions i amb tot aquest rebot van arribar a Mataró refugiats del Nord. Uns tres-cents van ser allotjats al col·legi dels Salesians i altres van residir en cases particulars.

L'ajudant del cap de la Comissió de Monuments de la Generalitat, va visitar a l'alcalde de Mataró per obtenir informació sobre la destrucció del retaule major de Santa Maria arran de la denúncia presentada el passat dia 15 d'octubre per un grup de mataronins.

⁴⁶ COLOMER, Margarida: *La guerra civil a Mataró, 1936-1939, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006, p. 85-87*

⁴⁷ *Diari llibertat 17 Setembre 1937.*

⁴⁸ *Diari llibertat 8 d'octubre 1937.*

Una vegada ja coneixia la realitat dels fets per la Comissió de Monuments, el ministre Irujo es va adreçar directament a l'Ajuntament de Mataró demanant dades sobre l'estat dels edificis religiosos incautats. La resposta de l'Ajuntament va ser inexacta, contenia incorreccions i amagava dades. Com a conseqüència de tot aquest fet, a primers de mes, al retaule del Roser i a la porta de la capella dels Dolors es van col·locar, uns rètols amb la indicació "Monument Artístic Nacional" i el segell de la Comissaria de Monuments de la Generalitat de Catalunya per tal d'evitar les seves destruccions.⁴⁹

Degut a la nova normativa que va dictar la Generalitat en el mes d'octubre, l'Ajuntament es va reorganitzar de la següent manera: tindrà set conselleries. Les quatre primeres van estar dins de la normativa de la Generalitat. Les tres restants, no estaven dins de la normativa, però van ser pactades per a poder resoldre la crisi fins que van ser aprovades pel Govern de la Generalitat.⁵⁰

A mitjans de desembre, les dones mataronines van prendre la decisió de reunir-se i agrupar-se en el grup de Dones Lliures, que va ser constituït a Mataró, amb local social a la Rambla. Va fer una crida a totes les dones de la ciutat i el seu programa era: Capacitar totalment a la dona i ensenyar als infants a ser homes, fer-los forts a base d'una cultura lliure i un tractament sa i clar⁵¹.

En conclusió, l'any 1937 es va desenvolupar amb les primeres mancances de menjar que van seguir empitjorant al llarg de l'any (provocant robatoris, talls de gas...), els primers bombardejos a la ciutat, la destrucció del retaule major de la Basílica de Santa Maria, el canvi d'alcalde (de Salvador Cruixent a Ramon Molist) i per últim la creació de l'agrupació de dones lliures de la ciutat.

El 1938 va començar amb una manifestació d'un grup de dones en protesta per la manca de queviures i en especial de patates. A la manifestació s'hi suma el sector textil que va manifestar la greu crisi que estava passant degut a que no tenien matèries primeres ni combustible. D'altre banda es van començar els treballs per a desmuntar el retaule del Roser. Les peces del retaule es van traslladar a l'església del Cor de Maria, convertida en magatzem, a l'espera de ser instal·lades al Museu Comarcal que va ser subvencionat per la Generalitat (per evitar definitivament la destrucció de més patrimoni artístic).⁵²

⁴⁹ *Diari llibertat* 13 de novembre 1937.

⁵⁰ *Diari llibertat* 18 de novembre 1937.

⁵¹ *CIVITAS FRACTA II. Miscel·lània d'història i de cultura. Grup d'Historiadors Jaume Compte. Mataró, Gener de 1943. P.32*

⁵² *Diari llibertat* 21 de gener 1937.

Va ser creada a Mataró una Comissaria d'Ordre Públic³³, amb jurisdicció sobre la comarca del Maresme, aquesta detenia als desertors i mantenia l'ordre públic. A mitjans de febrer la ciutat va patir una gran nevada que va desperdiciar quasi totes les collites i va agreujar la crisi de subsistències. Degut a aquest fet la Conselleria de proveïments va obligar a anul·lar-se fins i tot les autoritzacions de venda de llet.

A mitjans de març, ja coneguda la notícia de l'enfonsament del front d'Aragó, el diari "Llibertat" comentava i animava a les files republicanes:

"L'ofensiva facciosa al front d'Aragó, segons born pot copsar, produeix certa inquietud a l'ànim dels pusil·lanimes. No passa el mateix entre els qui tenen una visió de les realitats que vivim, no ara, sinó des d'e poc després d'haver començat la guerra. La guerra és això: guanyar i perdre. El més interessant i decisiu és guanyar la darrera batalla, i aquesta serà guanyada pel gloriós Exèrcit Popular, a desgrat de tots els contratemps inherents a totes les guerres. Cal que el Poble tingui confiança i una fe cega en l'Exèrcit de la República, ja immortal perquè és invencible. Cal que ningú no es deixi guanyar pel pessimisme, que en aquests moments no seria res més que covardia. El proletariat, les dues grans centrals sindicals, compten amb reserves d'homes i d'elements suficients per a formar una muralla insuperable i per a fer reviure les glorioses jornades de juliol.

AMUNT ELS CORS! VISCA LA LLIBERTAT! ³⁴

El diari Llibertat no va ser l'únic organisme en expressar i comentar els fets de l'enfonsament del Front d'Aragó. Els partits polítics i les organitzacions sindicals van fer una crida al poble de Mataró, propugnant novament el Front Popular Antifeixista:

"Al poble de Mataró:

Vivim una de les fases més dures de la guerra. El feixisme internacional ha imposat a Franco un triomf apremiant, al preu que sigui, i la capacitat combativa del poble espanyol que lluita per la pròpia independència —social, econòmica, política— ha motivat aquesta onada de terror que ha conegut Barcelona i els pobles més pacífics de la nostra reraguarda.

³³ COLOMER, Margarida: *La guerra civil a Mataró, 1936-1939*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006, p. 159-160.

³⁴ *Diari llibertat 15 de març 1937.*

Totes les consciències honrades del món s'han sentit ferides. Ja no convencen ningú les frases buides de quatre generals degenerats: l'atac que sofrim és un atac a la civilització. És la entronització de la barbàrie, desencadenada fins al sadisme, per assolir un sol objectiu: la desmoralització.

Totes les consciències honrades del món han sentit un vertigen de repugnància. Totes menys els derrotistes que conviuen al nostre costat i els instints ferotges dels quals els fan oblidar àdhuc la seva condició humana.

Ara més que mai, és necessària la disciplina i la unitat en els rengles antifeixistes. Sota mil pretextos diferents els derrotistes de la "cinquena columna" pretenen assolir infiltracions estratègiques i no titubegen a mercadejar fins amb l'horror de les catàstrofes realitzades.

Hem superat les etapes perillosíssims i cal que ara més que mai posem la nostra responsabilitat en el màxim per tal de superar la present.

El poble espanyol té oberta una guerra a mort amb el feixisme internacional, i no podem oblidar que ens juguem una sort definitiva. Que ho sàpiguen els enemics. A qualsevol moment trobaran les muralles de la ciutat que seran infranquejables. La nostra condició d'antifeixistes, com ho digué Durruti amb frases immortals, té un sol objectiu: La Victòria. I un sol mandat: La de renuncia tot menys a obtenir-la.

El Govern de la República i el Govern de la Generalitat saben que aquesta és la voluntat del poble lliure i que per tal de traduir aquesta voluntat en acció, el poble està disposat a obeir fins allà on calgui.

Les organitzacions antifeixistes de Mataró, en aquesta hora greu, diuen una vegada més la seva estreta solidaritat per la lluita, per la resistència i per la Victòria.

Tothom a secundar l'obra del Govern, a fer impossibles els maneigs dels traïdors, dels emboscats, dels feixistoides, de tota aquesta amalgama infecta que coneixem amb el nom de "cinquena columna".

Tothom al seu lloc a complir les consignes del Govern i la Victòria definitiva no es farà esperar. "

Mataró, març del 1938.

Una vegada enfonsat el Front d'Aragó (llavors els feixistes estaven a les portes de Catalunya), el Govern de Catalunya va fer pública una declaració que animava a defensar Catalunya:

“En aquests moments que l'enemic concentra els seus esforços per a envair la nostra terra... El Govern de la Generalitat excita els catalans a produir una mobilització general de tots els factors i energies del nostre poble per a la defensa del territori i dels valors històrics i espirituals de Catalunya.”⁵⁵

Després d'aquest comunicat de la Generalitat, va fer una crida per a la formació de divisions voluntàries per a defensar Catalunya.

(Cartell per a la formació de divisions voluntàries per a defensar Catalunya, diari “Llibertat” 12 d'abril 1938)

Si ets patriota,
Si estimes Catalunya,
**Allista't als Batallons
del Bruc**
Centre d'allotjament:
CASAL DE LES JOVENTUTS
SOCIALISTES UNIFICADES

La ciutat, atravessava moments difícils i de molta por, el qual s'hi suma que la ciutat va patir un altre bombardeig a finals de març. A dos quarts de nou del matí, cinc avions nacionals volant a gran alçària i procedents de la banda d'Argentona, van deixar caure les bombes en les hortes del voltant de la ciutat i en alguns carrers de la part de ponent. El balanç del bombardeig van ser de set morts, disset ferits, tres cases destruïdes parcialment i altres trenta amb desperfectes.⁵⁶

A l'abril es van incorporar a l'exèrcit Popular de manera obligatòria (ja que es necessiten per evitar que les forces nacionals entrin en Catalunya) els treballadors de la construcció i els del camp, pagesos i jornalers el diari “Llibertat” va afirmar entre cinc i sis mil mataronins són a l'exèrcit.

La situació al maig s'estava agreugant per l'escassetat de proveïments, La conselleria de Proveïments va establir la classificació del peix per grups o categories, en fixava el preu màxim de venda i estableix el racionament (100 g. per persona) de les classes més senzilles i també va publicar l'existència dels queviures racionats que es posaven a la venda, però que van ser totalment insuficients per a tota la població.

⁵⁵ *Comunicat del Govern de la Generalitat de Catalunya 28 de març 1938.*

⁵⁶ *COLOMER, Margarida: La guerra civil a Mataró, 1936-1939, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006, p. 223.*

L'energia elèctrica també va ser escassa (sobretot al juny), fins i tot l'alcalde Ramon Molist, va indicar els horaris de treball per als tallers i fàbriques que precisaven d'energia elèctrica (van ser dos dies a la setmana i de 6 de la matinada a 2 de la tarda), quedaven exceptuades aquelles indústries que tenen concedida autorització del Ministeri de Defensa.

El consistori va reclamar als joves nascuts al 1921 (tenien 17 anys) per engrossar les files de l'Exèrcit Popular, aquest nois varen formar la quinta anomenada el "biberó". Paral·lelament es va crear Solidaritat Internacional Antifeixista, que va ser un organisme creat per a intensificar i fer factible la solidaritat i l'ajut material entre els antifeixistes de tot el món.

Al juliol es va viure una situació d'escassetat extrema d'aliments que va obligar a l'Ajuntament a la prohibició de vendre articles comestibles sense tarja de racionament i fora de les places, mercats i botigues autoritzades⁵⁷. A més, quedava prohibit de treure de la ciutat queviures de qualsevol mena. No es va poder circular per carreteres i camins a partir de les deu del vespre, a excepció de motius justificats. A més la Conselleria de Governació i d'Assistència Social va recordar l'obligatorietat de la vacuna antitífica a tots els ciutadans habitants al territori català, ja que moltes persones s'estaven morint per culpa d'aquesta malaltia.

El dimarts 19 de juliol es va fer un miting al Monumental, commemorant dels dos anys dels fets de 1936, va ser convocat pel Front Popular Antifeixista de Mataró, sota el lema "Resistir avui per a vèncer demà"⁵⁸. Dies següents diverses indústries locals van sol·licitar a l'Ajuntament la instal·lació de motors de benzina, per manca d'electricitat.

Un altre intent per intentar engrossar les files de l'Exèrcit Popular va ser l'actuació de les Brigades de Recuperació que van recollir per les cases tota mena de material útil per a la guerra. Un anunci del Consistori va avisar a la població de que uns soldats passaran a recollir un equip de llit (un matalàs, dos llençols, una flassada i un coixí) per cada casa o família, destinat a necessitats militars i de guerra.

Entre el setembre i octubre diversos consellers van dimitir del seu càrrec per ser incorporats a les tropes de l'Exèrcit Popular. A l'octubre, enmig de la greu crisi de subsistències, es van iniciar els actes de comiat a les

⁵⁷ COLOMER, Margarida: *La guerra civil a Mataró, 1936-1939, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006, p. 230-231.*

⁵⁸ *Diari llibertat 19 de juliol 1938.*

Brigades Internacionals amb un concert de la Banda Municipal de Barcelona.⁵⁹ El programa dels actes va ser encapçalat pel següent manifest:

“COMPANYS de les Brigades Internacionals: El sacrifici més dolorós que se us ha pogut demanar, ens consta que és el d’haver de sortir de la nostra sagnant Espanya, d’aquest poble pel qual heu lluitat vessant la vostra sang generosa en àrea de la nostra independència. El nostre Govern prengué aquesta encertada resolució per a demostrar al món que només amb els seus homes, amb espanyols autèntics, podia combatre i vèncer als enemics seculars de totes les llibertats. I és per aquest motiu pel qual vosaltres, exemple de lluitadors, heu d’abandonar aquesta terra que tant us deu i que tants records guarda de les vostres gestes d’epopeia.

A la pensa de tot espanyol, ha de restar un record perdurable de la solidaritat demostrada en els moments més difícils per homes que, com vosaltres, no teniu més pàtria que la de la humanitat i n’heu tingut prou en saber que una part d’aquesta estava en perill per a acudir a ella amb el cor ple d’entusiasme i disposats a tot abans de consentir que s’esclavitzés a un poble. En deixar el fusell alliberador, podeu a favor nostre prendre la millor arma que es pot esgrimir contra el dret atropellat: la veritat d’allò vist per vosaltres, propagat per tots els països i entre totes les classes socials, serà una batalla guanyada, un triomf més a afegir a la nostra causa. Dir a tots els homes dignes la certesa d’aquesta guerra d’invasió. Cridar a tots i els criminals bombardeigs de poblacions indefenses. Pintar amb tots cruessa els crims comesos pel barbarisme italo alemany. D’aquesta manera vosaltres fareu una tasca pràctica i humana despertant les consciències dels indiferents i del proletariat mundial. El Front Popular de Mataró us rendeix el seu més sincer homenatge de gratitud i us diu, el poble espanyol i català, sabrà fer-se digne de les Brigades Internacionals lluitant fins a vèncer. Heu estat exemple de gallardia, d’admiració i solidaritat i en aquest mirall ens mirarem nosaltres per a fer-nos dignes de tan inoblidables camarades.”

Una altra mala notícia va ser l’arribada a Mataró en el mes de novembre, la retirada de l’exèrcit republicà de l’Ebre. Aquesta va ser comentada al diari “Llibertat”.⁶⁰

El balanç d’una gesta L’Exèrcit de la República s’ha replegat a les seves posicions de la riba esquerra de l’Ebre que ocupava abans d’iniciar la seva sensacional ofensiva. Heus ací la veritat que amb la sòbria veracitat habitual el Govern ha donat a conèixer en el comunicat oficial d’abans d’ahir. La nota que donava al mateix temps el Ministeri de Defensa Nacional subratllava prou el significat d’alta victòria republicana que, àdhuc amb l’episodi final, ha tingut aquesta batalla de l’Ebre, que ha de restar sempre

⁵⁹ Diari llibertat 21 de juliol 1938.

⁶⁰ Diari llibertat 19 de novembre 1938.

en la història de Catalunya com una de les gestes militars més heroiques que s'han esdevingut damunt el territori nacional. Concebut com una diversió estratègica, el pas del riu Ebre aconseguia àmpliament els propòsits del comandament republicà, i aquesta operació militar, prevista per un mes, ha durat quatre mesos, i el que fou conquistat en tres dies de lluita precisa i matemàtica ha necessitat set violentes ofensives i un deversall d'armes de totes menes, d'aviació, i d'artilleria, per a ésser conquerit pels facciosos. Mentrestant, el perill sobre València s'havia esvaït, els enemics eren obligats a acudir al terreny que volien les nostres armes, i tot el món s'adonava de la potència de l'Exèrcit republicà, capaç no solament de resistir els atacs furiosos de l'enemic sinó de passar a una ofensiva i operar grans maniobres de profund abast estratègic. Catalunya, que té l'honor i la responsabilitat d'haver estat escenari i protagonista alhora d'aquest heroic episodi de la lluita, pot exhibir amb noble orgull el coratge de seus fills, que en una proporció tan decisiva han intervingut en l'aspra batalla de quatre mesos de l'Ebre. Si algun resultat - i amplis com han estat, converteixen aquesta gesta que ha tingut per marc la Terra Alta en una veritable victòria republicana -ha tingut la nostra ofensiva de l'Ebre, ha estat degut, en primer lloc, al valor i la disciplina dels soldats que es baten i s'han batut amb un heroisme sense parió, a les ordres dels seus caps i comissaris, convençuts que lluitaven per Catalunya, per la República i per la Llibertat de tots, començant per ells. Avui aquesta disciplina que fa fort un exèrcit ja no té una falla, i es manifesta d'una manera exemplar.

L'heroisme que hi havia latent i implícit en primitives formacions irregulars de milícies i s'ha vertebrat amb aquest nervi i aquesta ordenació de l'obediència i el sentiment de les jerarquies i la responsabilitat del comandament. I els soldats catalans han pogut reverdir així els llozers oblidats dels segles gloriosos de la nostra història. Com aleshores, ara lluiten per la pàtria i per la llibertat. Els atzars de la guerra, els episodis favorables o adversos, no els han pas de defallir en llur coratjosa voluntat. Saben que a llur darrera hi ha tota la terra catalana, que no té altra alternativa que la de lluitar i vèncer els enemics de la llibertat. Saben que en aquesta lluita els acompanya l'entusiasme i l'admiració de tots els catalans, lluiten i lluitaran amb indefallent voluntat de vèncer. Passat una altra vegada l'Ebre, a una riba i a l'altra del Segre, els soldats catalans, fraternalment units als altres combatents de la República, lluiten i guanyen per a ells i per a llur pàtria l'honor més alt a què pot aspirar un home: el d'haver complert amb el deure de cada dia. "

El desembre va començar amb un nou bombardeig aeri de Mataró, a tres quarts de dotze de la nit (el cinquè sofert per la ciutat). Diversos avions venint de la banda de Barcelona van llençar unes quinze bombes⁶¹ en la zona de l'estació del tren i van ser afectades unes indústries tèxtils i diverses cases particulars. El bombardeig pretenia destruir la foneria Roure, (carrer de Gravina), fàbrica de material de guerra, que finalment no va ser afectada. El bombardeig va succeir quan la població estava desesperada, molt afectada pel desenllaç de la batalla de l'Ebre pel gran nombre de morts al front i per la manca de queviures.

Van seguir els actes de comiat oficial als components de les Brigades Internacionals que havien fet estada a Mataró al Saló de Sessions de l'Ajuntament, l'acte, va ser presidit per l'alcalde accidental Josep Serra (Ramon Molist va caure en malaltia).

Tot seguit es va organitzar una manifestació que va ser acompanyada per la Banda Municipal, es dirigí al nou carrer de les Brigades Internacionals (actuals carrers de Massot i de les Monges) per a descobrir la placa indicativa i la Banda interpretà l'Himne de Riego, La Internacional i Els Segadors. Després la manifestació continuà cap al cementiri, fins a la zona on havien estat enterrats els membres de la Brigades morts als hospitals de Mataró. Una làpida commemorativa amb el text: "El Front Popular Antifeixista als herois de les Brigades Internacionals que sucumbiren defensant la llibertat i independència de la República Espanyola".⁶²

L'aviació dels nacionals no va donar tregua a la ciutat i la van bombardejar per sisena vegada coincidint amb la visita del president del Govern de la República Dr. Negrín que va visitar a una dona de dinou anys, hospitalitzada a la clínica l'Aliança Mataronina a conseqüència de les ferides sofertes durant el bombardeig de la ciutat del passat dia 20 de desembre, a causa de les quals li fou amputada la cama esquerra. A dos quarts de tres avions que procedien del nord, van llençar aproximadament una cinquantena de bombes explosives i rompedores d'uns cinquanta quilos cada una. L'objectiu era la fàbrica de Can Gassol, que va ser assolit parcialment. Va ser destruïda una nau ocupada per màquines, sortosament inactiva en el moment de l'acció (no es treballava aquell dia) i, per tant, sense cap víctima. Les bombes van afectar els camps de conreu propers. El balanç va ser de quatre morts i una desena de ferits, així va acabar l'any la ciutat de Mataró.⁶³

⁶¹ *Diari llibertat 15 de desembre 1938.*

⁶² *Diari llibertat 20 de desembre 1938.*

⁶³ *Diari llibertat 22 de desembre 1938.*

3.3 ELS ÚLTIMS DIES DE MATARÓ REPUBLICANA (1939)

Degut a la situació creada per l'exèrcit nacional, a partir de la ruptura del Front del Segre i el ràpid avenç pel territori català el sentiment de derrota se sent a la ciutat, que fins i tot el diari "Llibertat" va estar uns dies sense publicar.

Al camí Ral es va començar a observar el primer moviment de cotxes oficials en direcció a França, moviment que s'anirà incrementant progressivament degut a la pressió que va exercir l'exèrcit nacional sobre Barcelona. Vehicles de tota mena pertanyents a l'exèrcit, a organismes del Govern i de la Generalitat, a organitzacions polítiques i sindicals, i una gran massa de població civil, travessaven Mataró en direcció a Girona i a França.⁶⁴

L'expectació va ser gran a la ciutat que fins i tot es va repartir un full propagandístic, signat pel *Comitè del Front Popular Antifeixista de Mataró*:

Mataronins

Els agents del feixisme en la seva campanya derrotista, porten més endavant les forces destructores que el que les forces de la República els hi permeten.

Quan alguns d'aquests us notifiqui que ja han dominat tal o qual població demaneu-li que us ho demostrï, i si contesta titubejant denuncieu-lo, puix és un agent del feixisme.

Aquell qui assegura que els feixistes no produeixen cap dany en les poblacions per on passen, denuncieu-lo també, puix és un feixista emboscat.

No doneu crèdit als derrotistes i als propagadors d'aquesta classe de notícies.

Cal viure previngut contra els traïdors !

El Comitè del Front Popular Antifeixista de Mataró
Ciutat, 24-1-39.

IMP. MENYJA - MATARÓ

⁶⁴ *Diari llibertat 24 de gener 1939.*

L'exèrcit republicà va evacuar els hospitals militars mataronins, on estaven aproximadament mil dos-cents soldats internats. Va continuar la retirada republicana pel Camí Ral i la carretera de França. Fet el qual va narrar el primer número del Diario de Mataró, al servei de "Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.", data 4 de febrer de 1939.

*"El espectáculo de la Carretera de Francia fue algo tan extraordinario que no podrá jamás borrar se del recuerdo de los mataroneses. Durante varios días los autos, camiones, carros y toda clase de vehículos se sucedían sin cèsar, como un tren inacabable que nadie sabía dónde empezaba y que todo el mundo suponía donde pretendía terminar. La impresión de misèria y dolor del elemento civil que atravesaba la Ciudad, la pobreza y el sufrimiento de los evacuados a pie o inhumanamente colocados en vehiculos como reses de un rebaño despreciable, contrastaba tràgicamente con la comodidad, lujo y rapidez de los coches oficiales y militares que constantemente pasaban, rebosantes de equipajes... Llegó momentos en que era materialmente imposible pretender pasar de una calle a otra en el sector de la Carretera, tal era la aglomeración de vehiculos y peatones que ocupaban la totalidad de las calles por donde se extiende la Carretera de Francia."*⁶⁵

⁶⁵ *Diario de Mataró 4 de febrero 1939.*

3.4 MATARÓ DURANT LA GUERRA CIVIL (1936-1939). ESTUDI D'UN CAS: LES DEFUNCIONS

TAULA 1. PERÍODE JULIOL -DESEMBRE 1936

MES	DONES	HOMES	TOTAL
Juliol	5	6	11
Agost	11	14	25
Setembre	17	15	32
Octubre	9	17	26
Novembre	13	16	29
Desembre	14	19	33
<i>Total:</i>	69	87	156

Font: Registre Civil del Jutjat de Mataró.

Anàlisi i conclusions:

En aquesta taula s'aprecia com van incrementant cada mes les defuncions a Mataró. Cal dir que les causes de mort majoritàriament van ser d'afusellament durant la persecució revolucionària a partir del juliol del 1936. En el Registre Civil del Jutjat de Mataró apareixen al llarg de l'any 6 morts per extrema desnutrició, això significa que van passar molta gana, no hi havia menjar per tothom. També trobem una alta taxa de defunció infantils, trobem 12 infants nadons (6 entre 1 i 14 anys). Podem apreciar que el mes on hi ha més defuncions és el Desembre amb 33 defuncions (14 dones i 19 homes) i el que menys el Juliol amb 11 defuncions (5 dones i 6 homes). En total hi ha 156 defuncions, de les quals 69 són dones i 87 homes. Finalment no trobem gaire diferència entre la quantitat de morts entre dones i homes, tot i que augmenta més la dels homes que la de les dones.

TAULA 2. PERÍODE 1937

MES	DONES	HOMES	TOTAL
Gener	29	23	52
Febrer	17	17	34
Març	28	21	49
Abril	11	8	19
Maig	8	9	17
Juny	12	7	19
Juliol	20	4	24
Agost	14	19	33
Setembre	15	14	29
Octubre	16	17	33
Novembre	16	16	32
Desembre	26	28	54
Total:	212	183	395

Font: Registre Civil del Jutjat de Mataró.

Anàlisi i conclusions:

En aquest any es destaquen morts per enfermetats en persones que estaven en la rereguarda, podem dir que es noten els efectes de la guerra en forma de malalties, a més també es noten els efectes en les 27 morts degut a l'extrema desnutrició. També comencen a tenir víctimes per bombardejos, concretament 2. Les morts de nadons augmenten respecte el període Juliol-Desembre del 1936, amb 13 nadons i 12 (entre 1 i 14 anys). El mes amb més defuncions va ser el Desembre amb 54 morts, i en total van morir 395 mataronins/es en l'any 1937, més que el període passat. Un fet que cal destacar és l'augment de les defuncions concretament en les dones, superant el dels homes, una de les raons que podem donar es que a la rereguarda hi havia més dones que d'homes (ja que el homes estaven al front de batalla).

TAULA 3. PERÍODE 1938

MES	DONES	HOMES	TOTAL
Gener	28	44	72
Febrer	21	28	49
Març	21	29	50
Abril	28	52	80
Maig	19	33	52
Juny	13	32	45
Juliol	22	28	50
Agost	15	34	49
Setembre	22	38	60
Octubre	14	42	56
Novembre	40	35	75
Desembre	38	88	126
Total:	281	483	764

Font: Registre Civil del Jutjat de Mataró.

Anàlisi i conclusions:

Aquest any les morts més significatives van ser la de soldats republicans i de brigadistes internacionals ingressats als hospitals militars. Cal destacar que les defuncions a causa de malalties augmenten fins a tal punt que moren 42 persones per la febre tifoide i 30 persones moren per desnutrició extrem (tres més que l'any passat), també es van detectar 35 defuncions per tuberculosi. Aquestes morts per malalties són conseqüències de l'ambient social amb l'escassetat de recursos alimentaris i amb més limitacions que van patir els mataronins/es per les circumstàncies de la guerra. Les defuncions infantils augmenten amb un ritme frenètic de manera que van morir 32 nadons i 34 (d'1 a 14 anys). Cal destacar un augment significatiu en les defuncions respecte l'any passat, sobretot en els homes (majoritàriament eren soldats que varen morir en els hospitals). El mes on hi ha més defuncions va ser el Desembre amb 126 morts i en total l'any 1939 va acabar amb 764 morts molt més que l'any passat.

TAULA 4. PERÍODE GENER 1939

MES	DONES	HOMES	TOTAL
Gener	33	74	107

Font: Registre Civil del Jutjat de Mataró.

Anàlisi i conclusions:

Aquest període pràcticament curt, és l'últim més de Mataró republicana, llavors la majoria de morts varen ser per febre tifoide amb 18 defuncions, dels quals la majoria eren soldats. Cal destacar 2 morts per bombardejos i l'atropellament d'una nena de 8 anys a la carretera de Mataró durant la fugida cap a l'exili de nombroses persones. Finalment les defuncions en homes (majoritàriament eren soldats) són més altes que la de les dones.

TAULA 5. PERÍODE JULIOL 1936 -GENER 1939

ANY	DONES	HOMES	TOTAL
1936 (Jul-Des)	69	87	156
1937 (Gen-Des)	212	183	395
1938 (Gen-Des)	281	483	764
1939 (Gen)	33	74	107
Total:	595	827	1.422

Font: Registre Civil del Jutjat de Mataró.

Anàlisi i conclusions:

Aquesta taula presenta la quantitat de defuncions durant tot el període de la Guerra Civil a Mataró. Podem dir que el període on més morts hi ha és el 1938 amb 764 defuncions, dels quals 483 són homes i 281 dones. En total aquest període s'acaba amb un balanç de 1.422 mataronins/es morts degut a malalties diverses, afussellaments, bombardejos.... Dels quals 827 són homes i 595 dones.

CONCLUSIONS DE L'ESTUDI:

Després d'haver realitzat l'estudi puc arribar a les següents conclusions:

- En l'esclat de la Guerra Civil, les defuncions van augmentar de manera no molt significativa (si comparem amb els altres anys de la guerra), de les quals majoritàriament van ser per afusellament durant la persecució revolucionària del juliol del 1936, però es va començar a notar l'escassetat d'aliments que fins i tot va provocar morts en els primers mesos de guerra. No hi va haver gaire diferència entre les defuncions entre homes i dones en els primers mesos de guerra tot i que van haver més defuncions d'homes.
 - En el primer any de guerra (1937) els efectes de la guerra es van notar a la rereguarda en forma d'enfermetats. Es van incrementar les morts per desnutrició i també la de nadons, això vol dir que hi va haver més escassetat d'aliments i subministraments que els primers mesos de guerra (1936). Per primera vegada es van registrar morts per bombardejos a la ciutat en concret dos. Un fet que cal destacar es que tot i que no hi va haver gaire diferència entre les defuncions entre homes i dones, van haver més defuncions de dones.
 - En el segon any de guerra (1938) la majoria de defuncions van ser la de soldats republicans i de brigadistes internacionals ingressats als hospitals militars. Les morts a causa de malalties van augmentar de manera vertiginosa. Aquestes morts per malalties van ser conseqüències de l'ambient social amb l'escassetat de recursos alimentaris. Les defuncions infantils també van augmentar amb un ritme frenètic i cal destacar un augment significatiu en les defuncions respecte l'any passat, sobretot en els homes (majoritàriament eren soldats que varen morir en els hospitals). Va ser l'any on més mataronins van morir (764 morts) on la majoria significativa van ser homes..
 - En l'últim mes de guerra (gener 1939) la majoria de morts van ser de soldats i per malalties com la febre tifoide. En l'últim mes també es van registrar dos morts per bombardejos i cal destacar la mort d'una nena de vuit anys atropellada durant la fugida cap a l'exili. Finalment, en aquest últim període sí que hi va haver una gran diferència en les defuncions entre homes i dones.
- L'any 1938 va ser l'any més mortífer per a la ciutat.
 - Els últims dos mesos de guerra (desembre 1938- gener 1939) van ser els més sanguinaris.
 - Van morir més homes (827) que dones (595).
 - Mataró com a ciutat a la rereguarda es van notar els efectes del guerra en forma de malalties.

4. FI DE LA GUERRA A MATARÓ (1939).

Després de la batalla de l'Ebre es fa la idea que la guerra estava perduda i per tota la rereguarda catalanes es va anar estenent un sentiment de derrota imminent. No solament estava la rereguarda desmoralitzada, sinó també l'Exèrcit Popular i les autoritats republicanes s'havien tornat derrotistes. Aquest fet va generar un estat de desconfiança on ningú es fiava de ningú, també hi havia persones que ja es preparaven per canviar de bàndol. Mataró notava tots aquests efectes, hi havia un gran cansament i un estat de derrotisme.

Les carreteres, especialment la de França que travessa Mataró, eren plenes de gent que fugia, ja sigui a peu com en vehicles. Hi havia moments que el Camí Ral en que era impossible de traspasar i van seguir els dies en que no van cesar el traspàs de refugiats inclús a la nit del 26 al 27 de Gener de 1939 la caiguda de la ciutat.

4.1 ELS ESDEVENIMENTS DE LA NIT DEL 26 AL 27 DE GENER 1939

El vespre del dijous 26 de gener es va començar a saber que els nacionals havien entrat en Barcelona. Mataró, a 30 km de Barcelona es va començar a preparar. Els consellers de l'Ajuntament i els dirigents polítics i sindicals i tot aquell que estava relacionat amb la República o el Front Popular preparaven la fugida. Amb la confusió del moment es va conèixer l'ordre de retirada. Llavors els responsables polítics es van reunir a l'Ajuntament i va ser rebutjada l'opció de rendir-se, encara que algun regidor ho va proposar confiant en les octavetes franquistes: «*Franco ha dicho: el que no tenga las manos manchadas de sangre no tiene nada que temer*⁶⁶.» Aquella mateixa nit es van marxar i a l'endemà no hi quedava ningú excepte el primer alcalde republicà de la ciutat Josep Abril (va ser afusellat per les forces franquistes una vegada va quedar presa la ciutat), però abans de marxar, tots els organismes públics, les entitats polítiques i ciutadans, van estar cremant arxius i papers comprometedors, fins al punt que tots els carrers eren plens de trossos de papers mig cremats i estirpats.

Aquella nit els falangistes van anar a la Presó de Mataró exigint l'alliberació dels presos i una vegada aconseguit es van amagar més d'un centenar de presos al turó de Cerdanyola, per por a que les forces republicanes, que s'estaven retirant els poguessin agafar en l'últim moment.

⁶⁶ *CIVITAS FRACTA II. Miscel·lània d'història i de cultura. Grup d'Historiadors Jaume Compte. Mataró, Gener de 1943. P.32*

Al matí següent continuava la retirada de les forces republicanes, malgrat que no van poder ser evacuats els 1.200 ferits dels dos hospitals que l'exèrcit de terra tenia en Mataró⁶⁷. Molts d'ells eren internacionals ferits a la Batalla de l'Ebre, aquests seran presoners pels franquistes quan entrin a la ciutat. Aquell dia, les botigues i els magatzems on guardaven menjar eren saquejats degut a l'escassetat d'aliments i a la por de l'entrada dels nacionals.

A l'Ajuntament un grup de falangistes anomenats la quinta columna ocupa el Consistori i hissen la bandera monàrquica. El primer crit de «¡Arriba España!» va ser d'una dona en veure la bandera hissar⁶⁸. Aquest grup van tancar totes les sales i despatxos de la casa de la vila i no va tocar res, excepte la bandera republicana i la senyera, aquesta última la trenca per la meitat per tal de que en sortissin dues espanyoles i les repartien a tothom qui volia⁶⁹.

Es va anar concentrant gent davant del Consistori, les persones que hi eren estaven eufòriques, estaven contents perquè significava el fi de la guerra i de les privacions. Paral·lelament un grup de joves anava pels carrers arrencant cartells que estimulaven la resistència i també van trencar les plaques dels carrers amb noms del règim republicà, per exemple:

- Carrer Durruti passa anomenar-se Sant Agustí.
- Carrer Rafael Casanova passa anomenar-se Torrent.

Cap al migdia, un tanc republicà va pujar per la Rambla i la Riera Amunt, tothom es va atemorir, es van tancar les portes de l'Ajuntament i la gent es va amagar dins de les seves cases. El tanc va veure honejada la bandera enemiga i no va fer res per treure-la, simplement va donar mitja volta i va desaparèixer Riera avall.

⁶⁷ *CIVITAS FRACTA II. Miscel·lània d'història i de cultura. Grup d'Historiadors Jaume Compte. Mataró, Gener de 1943. P.33*

⁶⁸ *CIVITAS FRACTA II. Miscel·lània d'història i de cultura. Grup d'Historiadors Jaume Compte. Mataró, Gener de 1943. P.33.*

⁶⁹ *Diario de Mataró 30 de Gener de 1939.*

4.2 LES HORES DE TRANSICIÓ I L'ENTRADA DELS ITALIANS

Davant el perill de que les tropes republicanes podrien tornar si les forces nacionals no arribaven a temps a Mataró, els falangistes que hi van prendre l'Ajuntament van decidir enviar una comissió per buscar els soldats nacionals i demanar-los que entressin en la ciutat. Les tropes franquistes s'havien aturat a Argentona, ja que la seva riera era un obstacle, i més, que podia ser perillós haver entrat a Mataró de nit. Les tropes franquistes van veure un home anomenat Bellavista (que estava integrat en la comissió per buscar els soldats nacionalistes) amb bandera blanca i aquest li va demanar que entrés en la ciutat. El comandant li va dir que no tenia previst entrar a Mataró fins l'endemà, però en Bellavista els convenç, fan els preparatius i van anunciar que a mitja tarda entrarien a Mataró. La notícia de la propera entrada dels nacionals a la ciutat es va escampar i la gent es va anar concentrant en la Riera per rebre'ls. Artur Galí (un falangista) va anar al turó de Cerdanyola per avisar als presos fugits de la presó perquè tornessin a la tarda quan les forces nacionals penetrin en la ciutat.

Quasi tots els soldats republicans que hi restaven a la ciutat van abandonar-la direcció Llavanes on tenien ordres de concentrar-se, però dues hores abans de l'entrada dels italians, uns soldats obligaren a unes dones a punta de fusell a treure una bandera monàrquica que onejava en una balcó del carrer de Sant Josep. Cap a les cinc de la tarda feien la seva entrada a la ciutat els italians de la divisió *Littorio*, presedits per les tanquetes Fiat-Ansaldo que eren camuflades amb branques de mimosa groga (perquè aquell any havia florit abans).

La tàctica habitual dels italians a la campanya de Catalunya quan havien d'ocupar una localitat, consistia, en primer lloc, a bombardejar-la amb l'artilleria; tenien un canó metrallador que feia quatre trets seguits, que l'anomenaven "la loca"; així feien fugir a la població atemorida; tot seguit avançaven a vanguardia les tanquetes per si havia cap resistència i per últim venia la tropa enfilada en camions.

Camions i tanquetes aparcaren a la plaça Santa Anna, al Camí Ral i a altres indrets (aquests eren buits de gent). En canvi al llarg de la Rambla i la Riera, la gent va aplaudir a la tropa i la saludava amb mocadors blancs. Els soldats amb els seus vehicles de guerra passaren per davant de la Casa de la Vila. El grup de falangistes amb Joan Brufau Cosidó (serà el primer alcalde franquista de la ciutat) que s'havien apoderat de l'Ajuntament, anomenat en aquell moment comissió provisional els saludà amb els crits de: "*Franco!, Franco!, Franco! Arriba España!*"⁷⁰. Alguns dels músics de la banda municipal amb l'uniforme varen tocar la "*Marcha Real*" improvisada, que es va sentir per l'altaveu que s'instal·là al balcó de l'Ajuntament.

⁷⁰ *CIVITAS FRACTA II. Miscel·lània d'història i de cultura. Grup d'Historiadors Jaume Compte. Mataró, Gener de 1943. P.40*

El general cap de la Divisió Littorio va legalitzar la situació de l'Ajuntament. El document signat va ser el següent:

"El suscrito General del Ejército de Ocupación de esta ciudad, a nombre del Generalísimo Franco, autoriza a los vecinos de la presente D. Juan Brufau, D. Cleto Vicens, D. Emilio Albo, D. José Montasell, D. Arturo Gali, D. Jaime Feliu y D. Francisco Arnau, para que constituidos en Comité, asuman la representación municipal hasta que se reciban las disposiciones convenientes por parte de la Superior Autoridad.

Mataró, 27 enero 1939.

El General."⁷¹

La conquesta de la ciutat també va quedar reflexada en "El Parte Oficial de Guerra del Cuartel General del Generalísimo", del 27 de gener de 1939, que diu textualment:

"Continúa la acción victoriosa en Cataluña. Nuestras tropas en brioso avance conquistaron las poblaciones y villas de Badalona, Masnou, Premià de Mar, San Juan de Vilassar y Mataró. También ha sido ocupada la industriosa ciudad de Sabadell, Mollet, así como numerosos pueblos que quedan a retaguardia de nuestras líneas.

Salamanca, 27 de enero de 1939.

III Año Triunfal.

De orden de S.E. El General Jefe de E.M.

Francisco Martín Moreno."⁷²

⁷¹ Fulls del museu arxiu de Santa Maria: Crònica del temps de guerra Mataró, maig de 1938 - abril de 1939. p.39.

⁷² Fulls del museu arxiu de Santa Maria: Crònica del temps de guerra Mataró, maig de 1938 - abril de 1939. p.39.

4.3 MATARÓ DESPRÉS DE LA VICTÒRIA DELS “NACIONALS”

Els soldats italians ja eren presents a tota la ciutat i el seu record va estar lligat molt especialment al repartiment de queviures a la població. Al migdia l'aviació republicana va metrallar el centre de Mataró causant dos morts al carrer de Sant Josep Oriol, mare i filla, i diversos ferits entre la població civil i soldats italians a la plaça de Santa Anna.⁷³

Els edificis de les organitzacions polítiques i sindicals republicanes i els domicilis dels dirigents i altres persones sortides de la ciutat, abandonats, van ser ocupats i saquejats. Gairebé tots els edificis religiosos van ser recuperats immediatament pels seus propietaris, però el convent de les Caputxines va ser convertit en una presó.

Es Constituï la Comissió Gestora provisional de l'Ajuntament de Mataró, que va ser formada per Joan Brufau Cusidó entre d'altres. La Comissió Gestora Provisional va substituir el Comitè nomenat el dia 27 de gener i aquesta comissió va acordar retornar els noms de tots els carrers de la ciutat que estaven abans del 14 d'abril de 1931. L'establiment de la Comissió Gestora va representar per a la ciutat la fi de la manca de queviures ja que els mataronins van rebre queviures dels italians reflexada en l'anunci de l'Alcaldia següent.

“Esta Alcaldía se complace en participar al pueblo de Mataró que el Mando de la División Littorio, aposentada circunstancialmente en esta Ciudad, en su nombre del Duce Benito Mussolini (que Dios guarde) ha entregado para suministrar a la población gratuitamente 17 camiones con víveres en latas, preparadas para su consumo inmediato, que serán distribuides mañana en el Almacén de la Calle de San Isidoro núm. 16. Al anunciarlo al público confía esta Alcaldía en que será reconocido y apreciado con gran satisfacción como se merece, el noble desprendimiento del Alto Mando de la División Littorio a la que esta Alcaldía expresa todo su agradecimiento en nombre de la Ciudad.

Al propio tiempo se permite recomendar el mayor orden al recoger dichos viveres, pues se dispone de suficiente cantidad para toda la población.

Mataró, 8 de Febrero de 1939, III Año Triunfal

El Alcalde, J. Brufau.

SALUDO A FRANCO.

ARRIBA ESPAÑA. “74

⁷³ *Diario de Mataró 28 de gener 1939.*

⁷⁴ *Diario de Mataró 8 de febrero de 1939.*

5. CONCLUSIONS.

Mataró cansada de la ineficàcia i de la corrupció dels sectors monàrquics, va posar les seves esperances en la República, esperant millores per la ciutat, com la realització d'obres públiques i la disminució de l'atur. La proclamació de la Segona República es va viure a Mataró amb molt d'entusiasme i el primer alcalde republicà va ser en Josep Abril (ERC). Les primeres mesures van ser de caràcter simbòlic, com la no-assistència del Consistori a cap acte religiós, la retirada de qualsevol símbol religiós i monàrquic... Els principals problemes que van enfrontar els diferents governs (inclosa també la comissió gestora formada arrel dels "Fets d'Octubre") que van passar pel Consistori van ser els esmentats abans, la realització d'obres públiques i la disminució de l'atur que no es van subsanar fins al 1936 quan finalment "La Caja de Ahorros" va cedir un préstec de 850.000 pessetes per a edificacions escolars, a més de l'aprovació dels Pressupostos Extraordinaris on pujaven els impostos per millorar la ciutat.

Quan es va conèixer la notícia del "pronunciamiento militar al Marroc es va viure un ambient de calma tensa a la ciutat, que es va traduir en preocupació. La CNT-FAI es mobilitzà amb altres dirigents republicans, van anar a l'Ajuntament per preparar la defensa d'un possible atac dels militars, però no s'esperaven que fossin els militars de la caserna de Mataró, ja que van manifestar la seva fidelitat a la República. Els militars de la caserna van ocupar la Rambla, la Riera i el Consistori fins que es va anant coneixent que l'aixecament havia sigut un fracàs a Barcelona, llavors l'alcalde en aquell moment Salvador Cruixent va demanar la retirada dels soldats i una vegada va tornar a l'Ajuntament va donar un missatge de calma, però van haver dos intents d'incendis no reeixits i d'alguns de reeixits (com es el cas del convent de les Tereses) a varies esglésies i convents per considerar-les culpables i col·laboradores del de l'aixecament militar. Els militars que van participar en l'aixecament militar a Mataró van ser arrestats i seran jutjats per un Tribunal Popular. Per últim es va formar el diari "Llibertat" per fer front al feixisme en substitució el diari de Mataró.

El fracàs de l'aixecament militar va comportar l'inici de la Guerra Civil Espanyola. L'Ajuntament de Mataró va fixar els preus del productes primera necessitat, es van confiscar els edificis religiosos i van cesar els regidors que no formaven part del "Front Popular". Es van crear milícies per vigilar la ciutat i en aquell mateix any (1936) van sortir els primers milicians mataronins cap a diferents fronts de la guerra i també es van celebrar els judicis dels militars protagonistes de la sublevació militar del 19 de juliol a Mataró, la majoria van acabar condemnats a mort (fet que no van compartir la majoria de forces polítiques de l'Ajuntament). Cap a final del 1936 es van notar els primers problemes de subministrament i primers abusos en la venda de queviures i el Consistori va procedir en la creació de targetes de racionament.

L'any 1937 va començar amb un canvi d'alcalde, passar a ser Ramon Molist (CNT) i també amb el canvi dels noms d'alguns carrers. Ja es comença a agreujar l'escassetat de productes bàsics, també es van deixar de circular els trens per falta de carbó i es reduí l'horari de subministrament de gas. Van succeir els primers bombardejos a la ciutat (però sense arribar a un número de morts ni danys considerables), a mida que van passant els mesos més aliments van acabar sent fraccionats. Cal destacar que en aquest període (1937) van estar dos vaixells de guerra feixistes a la platja de Mataró que varen marxar per atacs dels republicans, també la creació de l'agrupació dones lliures i la destrucció del retaule major de la Basílica de Santa Maria.

El 1938 va començar amb una gran protesta per la manca de queviures, matèries primeres i combustible. La crisi de subsistències encara es va agreujar més per una gran nevada que va desperdiciar les collites, que degut aquest fet la Conselleria d'aliments va prohibir la venda de llet. La caiguda del Front d'Aragó va desmoralitzar i preocupar molt als ciutadans, i en aquest clima la ciutat va ser bombardejada i aquesta vegada amb danys i morts considerables. L'electricitat va ser escassa fins el punt de crear horaris de treball per poder utilitzar-la i la situació d'escassetat extrema va obligar a l'Ajuntament a prohibir qualsevol venda d'aliments sense tarja de racionament, a més no es va poder circular per carreteres i camins a partir de les deu del vespre (a excepció de motius justificats). Enmig de la greu crisi de subsistències es van iniciar els comiats a les Brigades Internacionals i el coneixement de la derrota a la batalla de l'Ebre. L'any va acabar amb dos bombardejos significatius on camps de conreus i fàbriques van ser afectades (també van haver morts i ferits) i també cal destacar el canvi d'alcalde, va passar de Ramon Molist a Josep Serra.

Els últims dies de Mataró republicana (1939) es van viure amb molta preocupació perquè els nacionals estaven a les portes de Barcelona i les organitzacions polítiques, sindicals, organisme del Govern i de la Generalitat... van marxar cap a l'exili passant per Mataró.

La caiguda de la ciutat va ser senzilla pels Italians de la *divisió Littorio*, ja que la ciutat estava abandonada per les forces republicanes que tenien ordres de retirada. Abans de que entressin en la ciutat els dirigents mataronins van estar cremant documentació comprometida i havien fugits tots menys Josep Abril el primer alcalde republicà. Una vegada ja s'havien instal·lat els italians, la gent es va aglomerar davant de l'Ajuntament, perquè significava el fi de la guerra i de les privacions. Es va formar una comissió gestora presidida per Joan Brufau, que va ser el primer alcalde franquista de Mataró.

Finalment, Mataró després de la victòria dels nacionals va patir un bombardeig per part dels republicans per intentar que retrocedissin els franquistes, però sense èxit. Tots els edificis religiosos van ser recuperats immediatament pels seus propietaris i tot va anar recuperant a la "normalitat" que havia abans de la proclamació de la Segona República a Mataró.

En la hipòtesi presentada al principi del treball: "L'etapa més dura de la guerra per a la ciutat va ser l'any 1938" és vertadera per les raons següents:

- Va ser l'any amb més morts registrades en el Registre civil amb 764 defuncions, de les quals 281 són dones i 483 homes. Moltes d'aquestes morts es deuen a desnutrició extrema degut a la crisi de queviures.
- La crisi de subsistències es va agreujar fins a tal punt que el 1938 va ser l'any amb més escassetat d'aliments bàsics a la ciutat. Va arribar fins a tal punt que tots els aliments bàsics estaven racionats.
- Degut a les derrotes com la ruptura del Front d'Aragó i la derrota a la Batalla de l'Ebre la població es va desmoralitzar i el sentiment derrotista es va apoderar de la ciutat i l'opció de marxar cap a l'exili cada vegada estava més present.
- Els bombardejors que van succeir en el 1938 van ocasionar més danys materials i humans que en la resta dels anys de guerra.

6. BIBLIOGRAFIA

- *MANTÉ, Marta: La problemática de la Segunda República a través del estudio de una situación concreta: El Mataró de los años treinta, Editorial Rafael Dalmau, Barcelona, 1977.*
- *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria: La proclamació de la República a Mataró (1931).*
- *Diari de Mataró (14 d'abril 1931- 22 de juliol de 1936).*
- *Setmanari "Pensament Marià" (1931).*
- *Arxiu Històric Municipal: Les eleccions a Mataró durant la Generalitat Republicana, 1931-1936.*
- *COLOMER, Margarida: La guerra civil a Mataró, 1936-1939, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006.*
- *Fulls del Museu Arxiu Santa Maria: Crònica dels fets de juliol de 1936, a Mataró.*
- *Diari "Llibertat" (1936-1939).*
- *CIVITAS FRACTA II. Miscel·lània d'història i de cultura. Grup d'Historiadors Jaume Compte. Mataró, Gener de 1943. P.32*
- *Diario de Mataró (1939).*
- *Fulls del museu arxiu de Santa Maria: Crònica del temps de guerra Mataró, maig de 1938 - abril de 1939.*

Les diferents fonts iconogràfiques que apareixen en el treball han sigut extretes de:

- *Arxiu històric municipal.*
- *Arxiu històric comarcal.*
- *Museu Arxiu Santa Maria.*

(També dels llibres/documentos/diaris esmentats més amunt).

7. AGRAÏMENTS

Aquest treball no el podria haver fet sense el recolzament i suport del meu tutor Arnau López, que gràcies a l'ambient molt bó de treball que crea i la seva manera de treballar m'han ajudat a continuar amb el treball i a no parar de gaudir amb la història.

També voldria donar les gràcies a dues professores més: Valerie Bigard per la seva tendresa i per haver-me transmès les seves ganes i la il·lusió que tèn per la història, que espero que algun dia la pugui transmetre als meus alumnes si arribo a ser professor. L'altra professora que volia agrair és l'Amparo Restoy la meua actual professora d'història la qual envejo molt per ser una de les persones amb més fortalesa que he conegut, ella m'inspira a seguir "rascant-me on no em pica" històricament parlant, a meravellar-me amb la història, dona lo mateix si imparteix classe d'història antiga, medieval... Sempre aprendràs una cosa nova.

Finalment dono les gràcies a les meves amigues en especial a Elena Millán i Yolanda Fernández per aguantar-me en el llarg període d'elaboració del treball.

ANNEX: FONTS HISTÒRIQUES

En aquest annex trobareu fonts històriques que per tema d'espai no s'han pogut incloure en el treball. Estan organitzades segons l'apartat corresponent del treball. Al costat de cada font veureu una petita explicació on s'esmenta la cronologia, de què tracta i d'on l'he extret.

ÍNDEX DE L'ANNEX:

1. Context històric: La Segona República a Mataró (1931-1936).....	2
2. L'esclat de la Guerra Civil a Mataró (1936).....	3
3. Mataró durant la Guerra Civil (1936-1939).....	3
4. Fi de la Guerra a Mataró (1939).....	4

1. Context històric: La Segona República a Mataró (1931-1936)

Ayuntamiento Constitucional de Mataró
SECRETARIA
Negociado de *Asistencia* Núm. *4*

Excm. Sr.

Tinc l'honor d'acabentar a V.E. que en aquesta població fou ahir tarda proclamada la República de Catalunya amb tot entusiasme i sense el menor incident desagradable enarbolant-se la bandera de la República i de Catalunya.

A la nit es reuniren els Regidors electes de la Coalició Republicano-Socialista, en sessió extraordinària d'ajuntament, elegint-se Alcalde interí a En Josep Abril Argoní, 1er. Tinent d'Alcalde a En Joaquín Cabanes Barba, 2on. Tinent En Jaume Comas Jo, 3or. Tinent En Jaume Recoder Esquerri, 4o. Tinent En Francesc Roscetti Sanchez i 5o Tinent En Francisco Anglas Serlat, que han constituït el Comitè provisional Republicà d'aquesta ciutat.

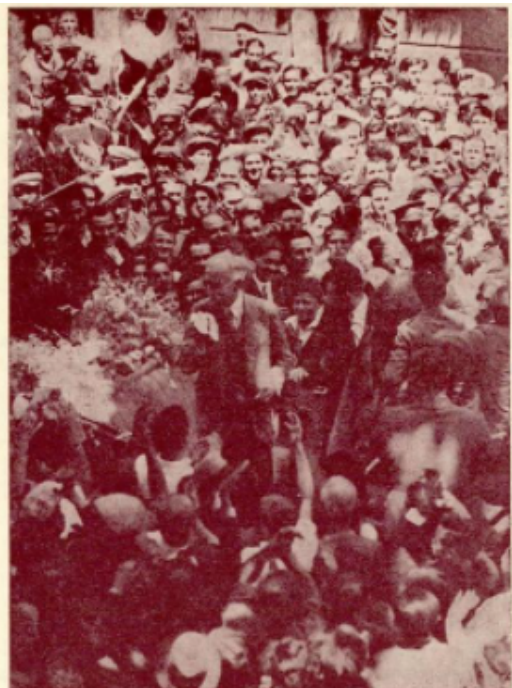
Visquen molts anys.
Mataró 15 d'Abril de 1931.
L'Alcalde,

Excm. Sr. President del Govern provisional

L'alcalde republicà Josep Abril escriu al President del Govern provisional de la República de que a Mataró s'ha proclamat la Segona República.

Data: 15 d'abril de 1931.

Font: Arxiu Municipal.

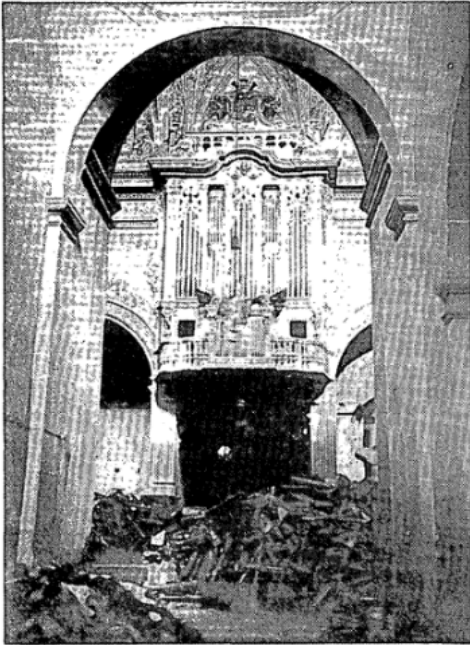

Visita de Francesc Macià a Mataró.

Data: 14 de juny 1931.

Font: Arxiu Municipal.

2. L'esclat de la Guerra Civil a Mataró (1936).

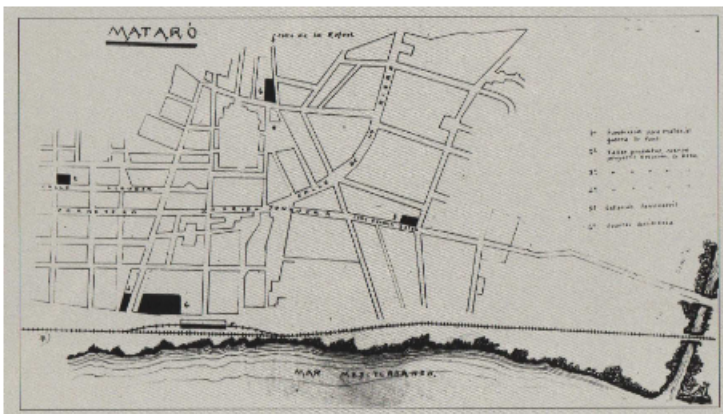

Interior de la basílica de Santa Maria a finals de juliol-principis d'agost 1936.

Data: juliol-agost 1936.

Font: Museu Arxiu Santa Maria.

3. Mataró durant la Guerra Civil (1936-1939).

Plànol de l'exèrcit feixista sobre els objectius militars de Mataró corresponents als tallers on suposadament es feien projectils.

Data: 1938.

Font: Arxiu Municipal.

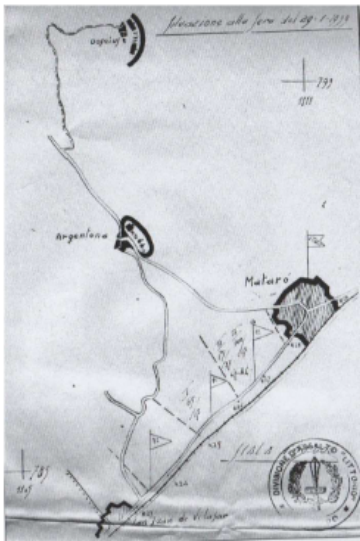

Bombes sobre Mataró i els seus conreus.

Data: 31 de març de 1938.

Font: Arxiu Municipal.

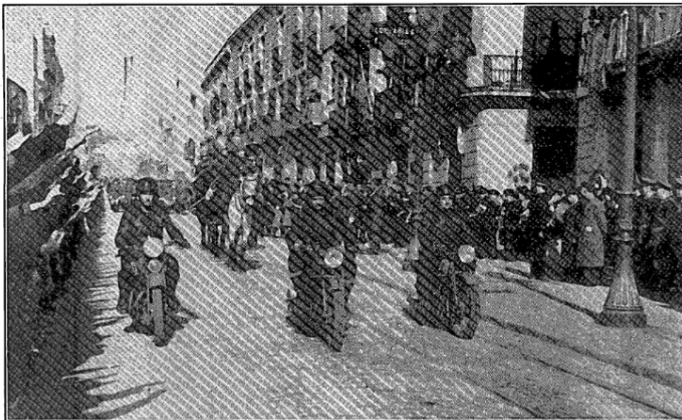
4. Fi de la Guerra a Mataró (1939).

Mapa de l'exèrcit Italià sobre la situació de les tropes de la *Divisione d'Assalto Littorio* a Mataró.

Data: gener 1939.

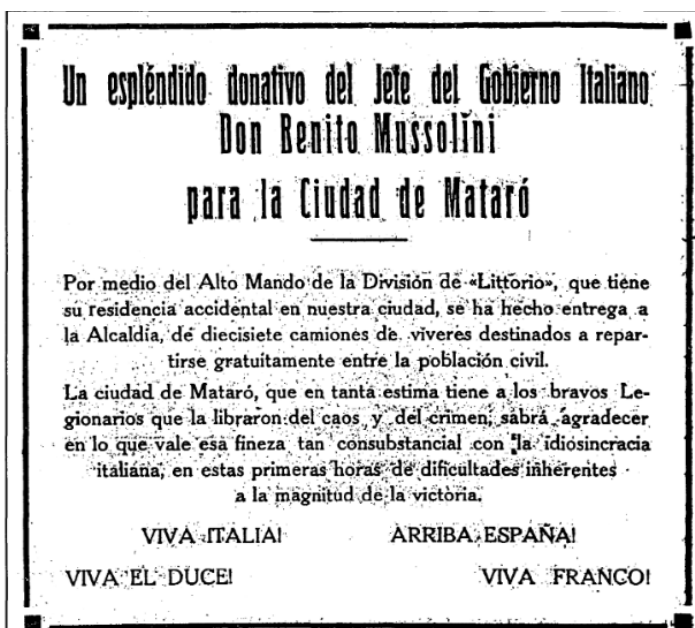
Font: Arxiu Municipal.

Desfilada militar dels "nacionals" a la Riera a finals de gener o principis de febrer de 1939.

Data: 1939.

Font: Museu Arxiu Santa Maria.

Anunci del donatiu del Cap de Govern italià Benito Mussolini a la Ciutat de Mataró.

Data: 8 de febrer de 1939.

Font: Diario de Mataró.